

7.5.2018

Lahden kaupungin arviointikertomus 2017

Tarkastuslautakunta

LAHTI

SISÄLLYSLUETTELO

1. Tiivistelmä	5
2. Tarkastuslautakunnan tehtävät ja toimintatavat	7
3. Toimenpiteet vuoden 2016 arviointikertomuksen johdosta	11
3.1 Vuoden 2016 arviointikertomuksen käsittely.....	11
3.1.1 Selvitetään Lahden kaupungin johdannaissopimusten kirjanpitolautakunnan kuntajaoston lausunnon n:o 116 tarkoittamat kulukirjausten määrät, mikäli olisi toimittu lausunnon mukaisesti jo vuonna 2016	11
3.1.2 Lahti Events Oy:n tuottama lisäarvo Lahden MM-2017 kisoille.....	12
3.1.3 Selvitetään mahdollisuuksia vähentää siirrettävien tilaelementtien käyttöä	13
3.1.4 Selvitetään Renkomäen soranoton jatkamisen perusteet.....	13
3.1.5 Selvitetään konkreettiset toimet, joilla lisätään kaupunginvaltuuston roolia toiminnallisten tavoitteiden asettamisessa	14
3.1.6 Erikoissairaanhoidon ostopalvelujen alibudjetointi Lahdessa sekä selvitys raamibudjetoinnin tuloksista	15
4. Lahden strategia	17
4.1 Yleistä.....	17
4.2 Hyvinvointi.....	18
4.3 Talous ja toiminta	20
4.4 Väestö.....	21
4.5 Työpaikat ja elinkeinot	26
4.6 Ympäristö	30
5. Tavoitteiden toteutumisen ja toiminnan arviointi	33
5.1 Konsernihallinto	34
5.2 Sivistyksen palvelualue	45
5.4 Kaupunkiympäristön palvelualue	47
6. Tarkastuslautakunnan muut havainnot ja arviot	51
6.1 Kaupungin talous.....	51
6.2 Päätöksenteko eräissä konserniyhtiöitä koskevissa asioissa	53
6.3 Konserttitalon keskeneräiseksi jäänyt asunto-osa	57
Liite 1	58
Liite 2	59

Lahden kaupungin arviointikertomus 2017

Lahden kaupungin tarkastustoimisto
Saimaankatu 11

Arviointikertomus verkossa:
www.lahti.fi/maatöksenteko/lautakunnat/tarkastuslautakunta

Valokuvat: Lahden kaupunki, Reijo Ollikka, Seppo Korhonen
Kansikuva: Lahden MM-kisat 2017: lasten kulkue ja Mäkihyppääjäpatsas, Urheilukeskus
Takakansi: Jääkiekkoilijapatsas Jäähallin edessä
Paino: Markprint, Lahti 2018

1. Tiivistelmä

1. Tiivistelmä

Talousarviotavoitteiden esitystapa uudistettiin vuoden 2017 talousarviossa. Muutos ei tarkastuslautakunnan mielestä ole onnistunut. Uusittujen tavoitteiden arviointi esitetyillä mittareilla on monissa tapauksissa käytännössä mahdotonta. Tavoitteisiin sisältyi liiaksi asioiden yleistä kehittämistä, selkeyttämistä ja vakiinnuttamista koskevia suunnitelmia. **Kaupungin palvelutuotannon ydintehtäviä tai kunta-laisten palveluja konkreettisesti koskevia tavoitteita on liian vähän.** Tarkastuslautakunta kaippaa tavoitteisiin enemmän ymmärrettävyyttä, konkreettisuutta ja mitattavuutta. **Tämä koskee myös strategiaan sisältyviä tavoitteita ja mittareita.**

Kaupunginhallituksen toimintakertomuksessa on ilmoitettu, että lähes kaikki tavoitteet ovat toteutuneet vähintään osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä osittain toteutuneeksi ilmoitetut tavoitteet ovat tosiasiaa jääneet saavuttamatta tai niiden toteutumista ei voida arvioida. Niiden tavoitteiden määrä, joiden toteutumista lautakunta ei pystynyt arvioimaan, on selvästi lisääntynyt edellisvuosista.

Vuosi	Toteutunut	Ei toteutunut	Ei voi arvioida	Tavoitteita yhteensä
2017	46	16	18	80
2016	47	30	3	80
2015	51	32	2	85
2014	78	36	5	119

Lahden kaupungissa viranhaltijajohto on ottanut käyttöön viime vuosina yleistyneen toimintatavan, jossa **merkittäviäkin asioita viedään eteenpäin talousarviossa olevien yksittäisten lauseiden pohjalta ilman asiaa koskevia päätöksiä.** Asioiden valmistelu ei ole tällöin kuntalain eikä hyvän hallintotavan edellyttämällä tasolla. Valtuutetut tuskin ovat kaikissa tapauksissa olleet täysin tietoisia yksittäisten talousarviossa olevien lauseiden vaikutuksista.

Lahden vetovoima on heikko, mitä osoittavat viime vuosien väestönkehitys sekä useat kyselytutkimukset. Viime vuosina on imagoa yritetty kohottaa erilaisilla maksetuilla mainoskampanjoilla, pääkaupunkiseutuun suuntautumisella ja kansainvälisyyttä korostamalla. Lahti on ollut aktiivisesti mukana useissa pääkaupunkiseudun hankkeissa sekä kansainvälisissä kilpailuissa. Oma tekemistä on myös ulkoistettu esim. Sitra-hankkeille, jotka ovat usein

korkealentoisia ja kaukana kaupunkilaisten arjesta. **Tarkastuslautakunta esittää, että viime vuosien imagon parantamiseen liittyvien toimintojen osalta tehtäisiin vaikuttavuusarviointi ja sen pohjalta tarvittavat muutokset toimintaan.**

Kaupungin sosiaali- ja terveystalouden tuottaminen siirtyi vuoden 2017 alussa Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymälle, joka selviytyi tehtävästään talouslukujen valossa tyydyttävästi. Lahden tarkastuslautakunnan arvion mukaan **hoitoketju ei vielä toimi kunnolla.** Terveyskeskuslääkärin ja hammaslääkärin vastaanotolle pääsyä joutuu odottamaan kohtuutoman pitkään. Uudistuksen keskeisenä tavoitteena oli, että perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välinen hoitoketju saadaan vihdoin toimimaan saumattomasti. Tämä tavoite ei vielä ole toteutunut. **Kaupungin työntekijämäärä suunnilleen puolittui sosiaali- ja terveystoimen henkilöstön siirtyessä hyvinvointikuntayhtymälle. Tästä huolimatta kaupungin keskushallinnon henkilöstömäärä ei ole vähentynyt.**

Tarkastuslautakunta on arviointikertomuksissaan toistuvasti kiinnittänyt huomiota puutteellisesti toimivaan konserniohjaukseen ja asioiden dokumentointiin. Arviointikertomuksessa selostetut esimerkit osoittavat, että kehitys on mennyt huonompaan suuntaan. Konserniyhtiöt elävät pitkälti omaa elämänsä, eikä kokonaisuus ole riittävässä määrin kaupunginhallituksen konserni- ja tilajaoston eikä konsernijohdon hallinnassa. Kun omistajaohjauksen ketju on pettänyt, asia koskee sekä kaupungin että tytäryhtiön ylintä johtoa. Kenelläkään heistä ei ole intressiä ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin edes selvissä väärinkäytötapauksissa. Tätä voidaan pitää **Lahti-konsernin sisäisenä rakenteellisenä korruptiona.** Tarkastuslautakunta pitää Spatium Oy:n toimitusjohtajan tulospalkkiota tästä valitettavana esimerkkinä. Konsernijohdon toimet ja selitykset asiassa ovat käsittämättömiä ja kaupunkilaisten on vaikea niitä ymmärtää. Tarkastuslautakunta **uudistaa vuoden 2014 arviointikertomuksessa tekemänsä esityksen Lahden kaupunkikonsernille laadittavasta rakenteellisen korruption vastaisesta toimintaohjelmasta.**

Lahden kaupungin ja Lahti-konsernin asukaskohtaiset lainat ovat valtakunnallisissa vertailuissa hälyttävän suuret. Lainamäärä on noussut viime vuosina selvästi nopeammin kuin muissa suurissa kaupungeissa. Lahden väkiluku ei ole samaan aikaan kasvanut käytännössä lainkaan, mikä tekee lainojen hoidon entistä vaikeammaksi.

2. Tarkastuslautakunnan tehtävät ja toimintatavat

2. Tarkastuslautakunnan tehtävät ja toimintatavat

Lahden kaupungin ulkoisesta tarkastuksesta vastaavat tarkastuslautakunta, tarkastustoimisto ja tilintarkastaja. Tarkastuslautakunta toimii valtuuston alaisuudessa.

Valtuusto on valinnut toimikaudekseen 1.6.2017-31.5.2021 tarkastuslautakuntaan 12 jäsentä ja heille henkilökohtaiset varajäsenet. Lautakunnassa on lisäksi kaksi jaostoa, jotka suorittavat arviointikäyntejä seuraavan työnjaon mukaisesti:

1. jaosto: Konsernihallinto lukuun ottamatta jäljempänä 2. jaostolle määriteltyjä tarkastusalueita sekä sivistyksen palvelualue

2. jaosto: Kaupunkiympäristön palvelualue sekä konsernihallinnosta elinvoima- ja kilpailukyky-palveluiden sekä osallisuus- ja hyvinvointipalvelujen vastualueet

Jäsen	Varajäsen
Oksanen Reijo, pj.	Vappula Heikki
Nieminen Erkki, varapj.	Ripatti Tapani
Airamo Pekka	Arvaja Pertti
Hyppölä Inga-Maija	Sagulin Anja
Korhonen Seppo	Ulmanen Juha
Koskinen Lasse	Louhelainen Ville
Känkänen Kari	Vappula Ahti
Nikkanen Arja	Joensuu Kristiina
Pietarinen Esko	Soppi Kari
Pohjolainen Terttu	Pölkki Tarja
Ruuska Sinikka	Erviä Riitta
Vartiainen Onerva	Vuori Riitta

Vuonna 2017 valtuuston toimikauden alkaminen siirtyi kesäkuun alkuun, kun aiemmin toimikausi alkoi vuoden alussa. Tällä on vaikutusta tarkastuslautakunnan esteellisyyksiin, koska 1.6.2017 toimikautensa aloittanut lautakunta arvioi koko vuoden 2017 toimintaa. Esteellisyys vuoden 2017 arviointiin koskee sekä 31.5.2017 päättyneitä että 1.6.2017 alkaneita kaupungin ja kaupunkikonsernin luottamustoimia. **Liitteenä 1** on selvitys esteellisyyksistä arviointikertomuksen laadinnassa.

Tarkastuslautakunta kokouksessaan 21.3.2018 kaupunginhallituksen kokoushuoneessa kaupungintalolla

oikealta: Seppo Korhonen, varapuheenjohtaja Erkki Nieminen, Esko Pietarinen, Inga-Maija Hyppölä, Sinikka Ruuska, Lasse Koskinen, Arja Nikkanen, Onerva Vartiainen, Pekka Airamo, Terttu Pohjolainen, esittelijä kaupunginreviisori Juha Tapiola, Kari Känkänen, puheenjohtaja Reijo Oksanen, pöytäkirjanpitäjä tarkastaja Reijo Ollikka

Tarkastuslautakunnan alaisuudessa toimii tarkastustoimisto, joka valmistelee tarkastuslautakunnan käsiteltäväksi tulevat asiat, avustaa lautakuntaa arviointitehtävissä sekä tekee toiminnan ja talouden tarkastuksia. Tarkastustoimiston henkilökuntaan kuuluvat kaupunginreviisori JHT, HT Juha Tapiola ja tarkastaja JHTT Reijo Ollikka.

Valtuusto on valinnut Lahden kaupungin vuosien 2018 - 2019 (+ 1 - 3 optiovuotta) tilintarkastajaksi KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy:n. Vastuullisena tilintarkastajana on toiminut JHT, HT Esko Säilä. Tilintarkastajan on toukokuun loppuun mennessä tarkastettava julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan mukaisesti kunkin tilikauden hallinto, kirjanpito ja ti-

linpäätös. Mainitut tehtävät liittyvät laillisuusvalvontaan.

Tarkastuslautakunnan tehtävissä korostuu kaupungin toimintojen, toimintatapojen sekä palvelujen järjestämisen tarkoituksenmukaisuuden arviointi. Uutena tehtävänä valtuustokauden alkaessa 1.6.2017 lautakunnalle tuli sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamisen valvonta. Tarkastuslautakunta antaa valtuustolle kullakin vuodelta arviointikertomuksen.

Tarkastuslautakunnan kuntalain tehtävät sekä arviointikertomuksen käsittelyprosessi on esitetty jäljempänä olevassa kaaviossa:

Tarkastuslautakunta ja jaostot ovat vuoden 2017 toiminnan arviointiin liittyen pitäneet kokouksia seuraavasti:

Tarkastuslautakunta

- 15.06.2017 Uuden lautakunnan järjestäytymiskokous
- 22.08.2017 Kaupungin uusi hallinto-organisaatio
- 18.09.2017 Provincia Oy (ent. Calpro Oy), ICT-, henkilöstö- ja taloushallinnon palvelut
- 18.10.2017 Yhteiskokous Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän tarkastuslautakunnan kanssa.
- 13.11.2017 Lahden kouluverkko
- 11.12.2017 Keskitetyt tukipalvelut

1. jaosto

- 15.08.2017 Tilakeskus, tutustuminen Kivimaan ja Mukkulan koulujen väistötiloihin
- 12.09.2017 Päijät-Hämeen Ateriapalvelut Oy
- 11.10.2017 Lahden kaupungin nuorisopalvelut
- 08.11.2017 Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelut Oy
- 29.11.2017 Lahden kaupungin omistajaohjauspalvelut

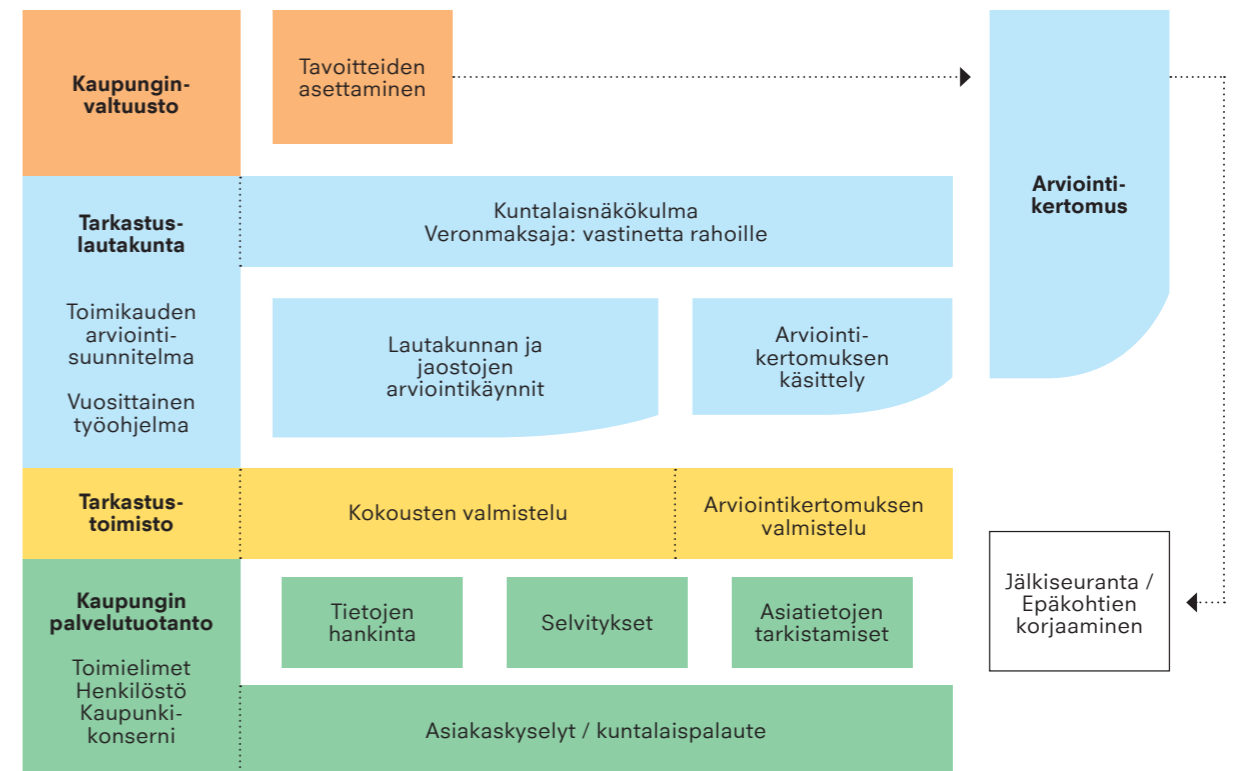
2. jaosto

- 17.08.2017 Lahden osallisuus- ja hyvinvointipalvelut
- 04.10.2017 Lahden satamatoiminnot
- 16.10.2017 Elinvoima- ja kilpailukykypalvelut
- 20.11.2017 Asemakaavoitus
- 18.12.2017 Talous- ja velkaneuvonta

Arviointikertomuksessa korostuvat lautakunnassa ja jaostoissa käsitellyt asiat, koska tarkastusresurssit eivät riitä kaikkien kaupungin toimintojen vuosittaiseen arviointiin. Rationaalisista syistä arviointikertomuksessa on vältetty kaupunginhallituksen toimintakertomuksessa esitettyjen tietojen toistamista. **Arviointikertomuksessa ei ole erikseen selostettu niiden tavoitteiden toteutumista, joista toimintakertomuksessa esitetyt tiedot ovat tarkastuslautakunnan arvion mukaan riittäviä.**

Lahdessa arviointiprosessi on vuosien kuluessa muotoutunut seuraavan kaavion mukaiseksi:

ARVIOINTIPROSESSI LAHDESSA

3. Toimenpiteet vuoden 2016 arviointi- kertomuksen johdosta

Sinfonia Lahden lapsille suunnatun "Hei me sävelletään!" -musiikkikasvatusprojektin konsertti.

3. Toimenpiteet vuoden 2016 arviointikertomuksen johdosta

3.1 Vuoden 2016 arviointikertomuksen käsittely

Tarkastuslautakunta hyväksyi 8.5.2017 arviointikertomuksen vuodelta 2016. Valtuusto käsitteli arviointikertomuksen 15.5.2017 ja päätti lautakunnan esityksen mukaisesti kehottaa kaupunginhallitusta ryhtymään toimenpiteisiin yksilöityjen (näistä tarkemmin kohdissa 3.1.1 – 3.1.6) arviointikertomuksessa esitettyjen epäkohtien korjaamiseksi ja jatkotoimenpiteiden toteuttamiseksi sekä ilmoittamaan niistä kaupunginvaltuustolle 4.9.2017 mennessä. Kaupunginhallitus on 28.8.2017 antanut valtuustolle pyydetyn selvityksen. Kaupunginvaltuusto on 4.9.2017 merkinnyt kaupunginhallituksen antaman selvityksen tiedoksi.

3.1.1 Selvitetään Lahden kaupungin johdannaissopimusten kirjanpitolautakunnan kuntajaoston lausunnon n:o 116 tarkoittamat kulukirjausten määrät, mikäli olisi toimittu lausunnon mukaisesti jo vuonna 2016

Arviointikertomus 2016: Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto on 21.3.2017 antanut lausunnon n:o 116 suojaustarkoituksessa tehtyjen koronvaihtosopimusten käsittelystä kuntien tilinpäätöksessä. Lausuntoa on noudatettava tilikaudesta 2017 lukien, mutta sitä olisi saanut noudattaa jo vuoden 2016 tilinpäätöksessä. Lahdessa edellä mainitun lausunnon mukainen laskentatapa on päätetty ottaa käyttöön vasta vuonna 2017. Tarkastuslautakunta on pyytänyt selvittämään, mitkä olisivat olleet johdannaisten kulukirjaukset vuonna 2016, jos olisi toimittu kuntajaoston lausunnon n:o 116 mukaisesti.

Johdannaisten arvot vuoden 2016 lopussa olisi ollut mahdollista selvittää. Kaupunginhallituksen esittämien perustelujen mukaan uusien ohjeiden tulkinta ei ole yksiselitteinen, ja sitä joudutaan tilintarkastajien kanssa käymään läpi kuluvan vuoden syksyn aikana.

Kaupunginhallitus ei ole esittänyt pyydettyjä arvioita johdannaisten vuoden 2016 kulukirjausten määristä.

3.1.2 Lahti Events Oy:n tuottama lisäarvo Lahden MM-2017 kisoille

Arviointikertomus 2016: Selvitetään perusteellisesti Lahti Events Oy:n tuottama lisäarvo Lahden MM-2017 kisoille, yhtiön kokonaiskustannukset perustamisesta lähtien sekä kustannusvastuun jakautuminen yhtiön omistajien välillä. Samassa yhteydessä selvitetään, onko yhtiön toimintaa ylipäätään mielekästä jatkaa.

Kaupunginhallituksen vastauksen mukaan noin 20 miljoonan euron projektin järjestäminen osakeyhtiön kautta selkiytti vastuita ja teki toiminnan taloudellisen seurannan mahdolliseksi. Tulot ja menot näkyivät sopimuksen mukaisesti yhtiön kirjanpidossa eivätkä hajaantuneet osaksi eri organisaatioiden taloutta. Lahti Eventsin tuottama lisäarvo oli kisojen järjestäminen. Kaupunginhallituksen vastauksen mukaan yhtiön toiminnan jatko uudella toimenkuvalla mahdollistettiin siten, että Lahti Region Oy myi Lahti Events Oy:n osakekannan kokonaisuudessaan KOKO Lahti Oy:lle.

Vastuiden selkiyttämistä voidaan perustellusti olla eri mieltä. Liikuntapalveluilta saadun tiedon perusteella vuoden 2016 arviointikertomuksessa on asiasta todettu mm. seuraavaa: "Liikuntapalvelut ei ollut mitenkään mukana Lahti Events Oy:tä perustettaessa. Tehtävät ja vastuut ovat olleet epäselvät etenkin yhtiön toiminnan alkuvaiheessa. Lahti Events Oy ei ole ollut tietoinen eikä huomionut toiminnassaan kaikkia kisojen järjestämiseen liittyviä kuluja (esim. suurhallin vuokratulot ovat tulleet Liikuntapalveluille ja tuotot yhtiölle)."

Liikuntapalveluiden näkemystä tukee Lahti Events Oy:n kaupungille osoittama 75 000 euron (alv. 0%) lasku, joka on kirjattu kaupungin ostolaskujärjestelmään 23.5.2017. Laskussa on seuraava maininta: "Lahti Events Oy:lle syntyneistä tilakustannuksista. Kattosopimuksen mukaisesti Lahden kaupunki luovuttaa kisa-alueen yhtiön käyttöön kustannuksitta. Sovittu 4.5. Jyrki Myllyvirta / Lahti Events Oy:n hallitus." Tämän jälkeen laskusta on tullut seitsemän kuukauden aikana kaupungille muistutus joka päivä. Lasku on kiertänyt hyväksymistä tai kommentointia varten usealla konsernihallinnon virkamiehellä ja se on lopulta hyväksytty 22.12.2017. Konserni- ja tilajaosto on 6.11.2017 hyväksynyt maksujärjestelysopimuksen Lahden kaupungin ja Lahti Events Oy:n välillä. Sopimuksen mukaan Suomen Hiihtoliiton on maksettava kisojen 900 000 euron tapiontakuu Lahti Events Oy:lle, joka maksaa sen sovituissa erissä 31.10.2023 mennessä kaupungille. Tapiontakuusta kuitenkin vähennetään kaupungin 75 000 euron velka, joka koskee VIP-tilojen järjestämistä ja josta on sovittu kattosopimuksessa. Tähän yksittäiseen laskuun liittyvät toimenpiteet osoittavat, että vastuut eivät ole olleet selkeät.

Kustannuseurantaan liittyvä perustelukin on ontuva, koska kaupungin kirjanpitoon voidaan hankkeille ja tapahtumille avata omat kustannuspaikat. Tämä mahdollistaa hyvinkin yksityiskohtaisen tulojen ja menojen seurannan. Lahden MM-2015 kisojen hakua varten oli kaupungin kirjanpitoon avattu oma kustannuspaikka (E006), mutta laskuja kirjattiin myös kaupungin edustusmenoiksi. Kaupunginreviisori totesi silloin kaupunginjohtajalle ja liikuntatoimenjohtajalle lähettämässään sähköpostiviestissä mm. seuraavaa: "Erilaisille hankkeille avattavat tilikohdat menettävät merkityksensä, jos kyseiseen hankkeeseen kuuluvia menoja kirjataan kaupungin muihin käyttömenoihin."

Kaupunginhallituksen asiasta antaman vastauksen mukaan Lahti Eventsin tuottama lisäarvo oli kisojen järjestäminen. Tämä ei kuitenkaan anna lisävalaistusta valtuuston asiasta esittämään kysymykseen yhtiön tuottamasta lisäarvosta Lahden MM-2017 kisoille, yhtiön kokonaiskustannuksista perustamisesta lähtien ja siitä, miten kustannusvastuu jakautui yhtiön omistajien välillä.

3.1.3 Selvitetään mahdollisuuksia vähentää siirrettävien tilaelementtien käyttöä

Arviointikertomus 2016: Selvitetään mahdollisuuksia vähentää siirrettävien tilaelementtien käyttöä. Taloudellisessa mielessä olisi perusteltua löytää kiinteät tilat väistötiloiksi. Ennakkoluulottomasti tulisi käyttää yksityisiä toimijoita sekä hyödyntää olemassa olevia rakennuksia.

Kaupunginhallituksen antaman vastauksen mukaan siirrettäviin tilaelementtirakennuksiin on jouduttu turvautumaan sopivien ja päiväkotikäyttöön soveltuvien tilapäistilojen puutteen takia. Tilakeskus on kuitenkin aina, kun se on ollut mahdollista, etsinyt markkinoilta tai kaupungin muusta toiminnasta vapautuvia tiloja. Jatkossakin joudutaan käyttämään erilaisia ratkaisumalleja rinnan niin, että turvataan rakennusten käyttäjille poikkeuksellisissakin olosuhteissa turvallinen toimintaympäristö.

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä, että siirrettävien tilaelementtien käyttöä on pystytty vähentämään olemassa olevia kiinteistöjä hyödyntämällä. Rakokiven koulun toiminta on siirtynyt Nastopolin kiinteistöön. Salinkallion kiinteistöä käytetään Länsiharjun koulun väistötilana peruskorjauksen valmistumiseen saakka ja sen jälkeen Salinkallio toimii muiden koulujen väistötilana. Ennakkoluulottomana esimerkkinä voidaan mainita myös Harjun koulun oppilaiden siirtyminen väistötiloihin kaupungintalolle alkuvuodesta 2018.

3.1.4 Selvitetään Renkomäen soranoton jatkamisen perusteet

Arviointikertomus 2016: Tarkastuslautakunta piti erikoisena, että ympäristökaupungin mainettaan vaaliva Lahden kaupunki on valittanut Renkomäen soranottoluvasta, jossa ei annettu lupaa ottoalueen laajentamiseen. Kaupungin ympäristöviranomaiset pitivät rajausta perusteltuna pohjavesien suojelun näkökulmasta. Pohjaveden laaduntarkkailussa oli havaittu kohonneita sulfaattipitoisuuksia.

Kaupunginhallituksen antamassa vastauksessa todetaan, että valitus perustui kaupungin ja Rudus Oy:n sopimukseen. Lahden kaupunki ja yhtiö valittivat päätöksestä Vaasan hallinto-oikeuteen.

Kunnallistekniikka Lahden kaupungin edustajana ja Rudus Oy toimivat voimassa olevan sopimuksen mukaan yhdessä maa-ainesten ottoalueella. Sopimuksessa todetaan, että "ensi sijassa osapuolet edesauttavat nykyisten soranottolupien jatkamista, mikäli voimassa olevissa ottoluvissa esitetty maa-ainesten otton kokonaismäärä ei tule saavutetuksi. Lisäksi osapuolet käynnistävät yhdessä työn ottoalueen laajentamiseksi". Kunnallistekniikan vastuualue on tulkinut, että sopimuksen perusteella kaupungin on pitänyt allekirjoittaa valitus yhdessä Rudus Oy:n kanssa. **Tulkin-ta on tarkastuslautakunnan mielestä virheellinen ja kyse on enemmänkin tarkoitushakuisesta selityksestä.** Annetussa vastauksessa todetaan myös, ettei yhdessä tarkkailukaivossa havaittua merkittävää sulfaattipitoisuuden nousua ole selkeästi voitu osoittaa soranotosta johtuvaksi. **Lautakunta toteaa, ettei pitoisuuksien nousulle ole pystytty esittämään muutakaan selitystä.** Lopuksi kunnallistekniikan antamassa vastauksessa korostetaan sitä, että Renkomäen soranottoa on korvattu voimakkaasti kallioikivimurskeilla ja tämä trendi jatkuu edelleen.

Tarkastuslautakunta pitää edelleen kaupungin menettelyä asiassa hyvin ristiriitaisena, varsinkin kun saatujen selvitysten mukaan Renkomäen soranoton merkitys kaupungin rakentamisessa on vähenemään päin.

3.1.5 Selvitetään konkreettiset toimet, joilla lisätään kaupunginvaltuuston roolia toiminnallisten tavoitteiden asettamisessa

Arviointikertomus 2016: Tarkastuslautakunta esitti jo vuoden 2015 arviointikertomuksessaan, että kaupunginvaltuustolle pitää kuntalain mukaisesti varata konkreettisesti mahdollisuus osallistua talousarvion toiminnallisten tavoitteiden asettamiseen etukäteen esimerkiksi valtuuston talusseminaarissa. Lautakunta uudisti esityksensä vuoden 2016 arviointikertomuksessa.

Kaupunginhallitus on vastauksessaan todennut, että valtuuston ottaminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa mukaan toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden määrittelyyn on tavoiteltava asia. Tämä on joinkin vuosina toteutunut valtuuston kevätseminaarin yhteydessä. Tänä vuonna vaalikauden vaihdos hankaloitti asiaa, mutta talousarvion linjat olivat esillä uuden valtuuston seminaarissa jo toukokuussa ennen toimikauden alkua. Tarkoitus on, että tulevina vuosina vahvistetaan valtuuston roolia kevään tavoiteasetannassa, käytännössä valtuuston seminaarissa tai muussa vastaavassa tilaisuudessa.

Tarkastuslautakunta toteaa, että lupauksista huolimatta kaupunginvaltuuston jäsenet eivät vielä ole päässeet konkreettisesti osallistumaan talousarvion toiminnallisten tavoitteiden valmisteluun.

3.1.6 Erikoissairaanhoidon ostopalvelujen alibudjetointi Lahdessa sekä selvitys raamibudjetoinnin tuloksista

Arviointikertomus 2016: Tarkastuslautakunnan arvion mukaan Lahdessa on harjoitettu jo vuosia tietoista alibudjetointia etenkin erikoissairaanhoidon ostopalvelujen osalta. Lahdessa käytössä oleva raamibudjetointi on ylhäältä alas tapahtuvaa talousohjausta ja sen tulokset ovat viime vuosien talouslukujen perusteella varsin heikkoja. Tarkastuslautakunta esitti, että raamibudjetointijärjestelmä ja sen tulokset tulee selvittää sekä tehdä tarvittavat uudistukset talousohjaukseen.

Kaupunginhallitus on vastauksessaan todennut, että erikoissairaanhoidon palveluiden ostomenoissa tapahtuneet budjetin ylitykset ovat olleet ongelma siitä huolimatta, että kaupunki ja Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveyskuntayhtymä ovat vuosittain talousarvioprosessin aikana sopineet yhdessä rahamäärästä, jonka kaupunki on varannut talousarvioonsa. Kaupunki on budjetoinut erikoissairaanhoidon menoja saman summan kuin yhtymä on omilla päätöksillään budjetoinut Lahdelta saavansa. Ongelma on ollut, että yhtymä ei ole useinkaan pystynyt pysymään talousarviossaan. Tällä vuosikymmenellä Lahdelta perityt maksut ovat merkittävästi ylittäneet budjetoidun joka vuosi kahta lukuun ottamatta. Useimpina vuosina yhtymä ei ole pystynyt sellaiseen talousohjaukseen, jossa toimintaa olisi sopeutettu kokonaisuuden hallitsemiseksi tilanteessa, jossa jotkin menot ovat ennakoimattomasti ylittyneet.

Kaupunginhallituksen vastauksen mukaan Lahden kaupungin talousarvion laadintaprosessi lähtee liikkeelle meno- ja tulokertymäarvioista, joiden perusteella asetetaan keväällä talousarvion valmisteluohjeiden osana kehys ohjaamaan talousarvion valmistelua. Lahti ei ole noudattanut tiukkaa raamibudjetointia vaan alkuperäisestä kehyksestä on lopullisessa talousarviossa poikettu lautakuntien esitysten ja muiden tarpeiden perusteella.

Tarkastuslautakunnan mielestä hyvinvointikuntayhtymältä tulee edellyttää tarkempaa talousohjausta. Lahti on kuntayhtymän kulujen suurin maksaja ja yhtymähallituksen puheenjohtajuus on Lahden käsissä. Kaupungin tulee ottaa tiukempi linja omistajaohjauksessaan.

4. Lahden strategia

Lahden taidelauntain "Ihminen taivaan alla" 26.8.2017.

4. Lahden strategia

4.1 Yleistä

Kuntastrategia on **valtuuston merkittävin ohjauväline kunnan johtamisessa** ja siinä päätetään kunnan toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteista. Kuntalakia koskevan hallituksen esityksen (HE 268/2014) mukaan strategiassa tulee **aiempaa käytäntöä selvemmin ottaa huomioon kunnan taloudelliset realiteetit ja kehitysnäkymät. Kuntastrategian tulee ohjata kunnan taloussuunnittelua.** Kuntalain mukaan kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla. **Palvelujen järjestämistä sosiaalisesti kestäväällä tavalla ei ole juurikaan huomioitu Lahden strategiassa.**

Lahden voimassa olevassa strategiassa visio on määritelty seuraavasti: **Menestymme kansainvälisesti rohkeana ihmisten ja yritysten ympäristökaupunkina.** Tämän jälkeen on lueteltu seuraavat kahdeksan menestystekijää:

1. lisäämällä työpaikkoja avoimella sektorilla
2. kasvattamalla asukaslukua 1 % vuodessa
3. saamalla kaupungin talous kestäväälle pohjalle
4. kehittämällä yhdyskuntarakennetta sosiaalisesti, taloudellisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla
5. kehittämällä palveluiden tehokkuutta ja vaikuttavuutta
6. lisäämällä asukkaiden osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia
7. kehittämällä kaupunkia nuorten kaupunkina
8. vahvistamalla kaupungin neuvotteluasemaa valtakunnassa

Strategiassa asiat on esitetty sanallisesti varsin yleisellä tasolla, eikä niihin ole harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta kirjattu mittareita tai lähtötilannetta, mihin kasvua tai paranemista tulisi verrata. Valtuusto on 11.4.2016 strategian hyväksymisen yhteydessä merkinnyt tiedoksi kolme liitettä, joista yksi on ollut strategian valmistelu- ja taustamateriaali (strategian valmistelu, strategian tausta-aineisto, strategian toteutus ja seuranta). Tässä liitteessä on esitetty strategisten mittareiden sisältöä, lähteitä ja tiedon saatavuutta. Nämä eivät kuitenkaan sisälly valtuuston hyväksymään strategiaan. Samat strategiset mittarit on esitetty myös valtuuston hyväksymässä vuoden 2017 talousarvioesityksen liitteessä. Talousarviokäsittelyssä liitteitä ei ole käsitelty eikä hyväksytty erikseen. Kaupunginlakimiehen sähköpostitse tarkastustoimistolle antaman tulkinnan mukaan valtuusto on hyväksynyt liitteenä olevat strategiset mittarit siinä yhteydessä, kun valtuusto on hyväksynyt talousarvion strategiaosassa seuraavan lauseen: "Strategian vision ja yhdistymissopimuksen tavoitteiden toteutumista seurataan strategisilla mittareilla, jotka on esitelty talousarviokirjan liitteissä." Tarkastuslautakunta kiinnittää muodollisen tulkinnan lisäksi huomiota siihen, ovatko valtuutetut mieltäneet talousarviokirjassa olevan lauseen perusteella hyväksyvänsä samalla liitteessä esitetyt tiedot. Muodollisessa mielessä voidaan kiinnittää huomiota myös siihen, että kaupunginlakimiehen esittämässä talousarvion lauseessa on mainittu vain strategian visio eli päätös kohdistuu siihen, mutta ei muuhun osaan strategiaa.

Lahden strategian tarkastelussa on huomioitava myös Lahden ja Nastolan yhdistymissopimus, jossa strategisena päätavoitteena on saada aikaan kasvun kierre hyödyntäen erinomaisen sijainnin edut metropolialueella. Yhdistymissopimuksen mukaan laajemmalla pohjalla toimien kunta voi toteuttaa nykyistä tehokkaammin elinkeinopolitiikkaa ja edunvalvontaa, joka saa aikaan työpaikkojen määrän kasvun.

Strategian hyväksymisen jälkeen sosiaali- ja terveystoimen tehtävät on siirretty Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymälle. Strategiassa hyvinvointia koskeva tavoite ja mittarit kohdistuvat suurelta osin sosiaali- ja terveystoimen alalle. Valtakunnallisessa sote-uudistuksessa kuntien vastuut asukkaidensa hyvinvoinnista muodostuvat neljästä osa-alueesta:

- osaamisen ja kulttuurin edistäminen
- elinympäristön kehittäminen
- kunnan elinvoiman edistäminen
- paikallisen identiteetin ja demokratian edistäminen.

Jäljempänä arvioidaan erikseen strategiassa määriteltyjä hyvinvointia, taloutta ja toimintaa, väestöä, työpaikkoja ja elinkeinoja sekä ympäristöä koskevia tavoitteita.

Lahden strategia koostuu varsinaisesta strategiaosasta ja siitä erillään olevista mittareista, jotka on osattava hakea strategian hyväksymistä koskevan valtuuston pöytäkirjan tai talousarvion liitteistä. Ilman mittareita strategian kokonaisuutta on vaikea hahmottaa.

Suositus: Strategiset mittarit ovat oleellinen osa strategian sisältöä. Ne tulee hyväksyä samassa yhteydessä strategian kanssa sekä sisällyttää strategia-asiakirjaan.

4.2 Hyvinvointi

Kaupunkilaisten hyvinvoinnin kehitystä koskevat mittarit ovat osittain sellaisia, ettei kaupunki voi niihin yksin vaikuttaa. Hyvinvoinnin edistämiseksi on kaupungin ja Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän yhteistyö sekä tehtäväjako avainasemassa. Strategiamittareiden hyväksymisen yhteydessä vuonna 2016 oli käsitys, että yhdeksi tietolähteeksi valittu Terveyden ja hyvinvointilaitoksen (THL) alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus (ATH) tuottaisi kaupunkitasoista tietoa kahden vuoden välein. Sote-uudistuksen valmistelut muuttivat kuitenkin tilastointia siten, ettei kaupunkikohtaista tietoa vuoden 2017 osalta ole saatavilla. Tämän vuoksi päädyttiin siihen, että strategisten mittareiden kehitystä pyritään ainakin osittain mittaamaan paikallisella satunnaisotannalla tehdyllä Kuntapalveluiden laatututkimuksella.

Ikävakioidu sairastavuusindeksi laskee

THL:n tilastoiman sairastavuusindeksin tulosten mukaan suomalaisten kokonaissairastavuus on laskenut tasaisesti vuodesta 2000, josta alkaen indeksi on ollut saatavilla. Indeksi kokoaa tiedot seitsemästä vakavasta sairausrhmästä. Näitä ovat syövät, sepelval-

timotauti, aivoverisuonitaudit, tuki- ja liikuntaelinten sairaudet, mielenterveyden häiriöt, tapaturmat sekä dementia. Viimeisin päivitetty sairastavuusindeksi perustuu vuoden 2015 tietoihin. Mitä pienempi luku on, sitä terveempi on väestö. Vertailuluvut ovat ikävakioiduista, mikä tarkoittaa sitä, että kuntien erilaisten ikärakenteiden vaikutus tuloksiin on poistettu. Kaupunkien välisessä vertailussa terveimmät asukkaat löytyvät pääkaupunkiseudulta; Espoo (71,9), Helsinki (80,9) ja Vantaa (84,4). Lahden indeksiluku vuoden 2015 tarkastelussa oli 108,6. **Indeksi on ollut hienoisessa laskusuunnassa viimeisen kymmenen vuoden aikana.** Lahden sijoitus kaupunkien välisessä vertailussa on kuitenkin edelleen huono. Vertailussa Lahdella on korkein indeksiluku aivoverisuonitaudeissa. Myös mielenterveyden osalta vertailuluku on heikko.

Aktiivisesti osallistuvien osuus kasvaa

Osallistumisasteen mittarina on käytetty sitä, kuinka suuri osuus yli 20 -vuotta täyttäneistä osallistuu aktiivisesti järjestötoimintaan. Vuonna 2017 tehdysä kuntapalvelut -kyselyssä 33 % vastaajista ilmoitti osallistuvansa aktiivisesti jonkin järjestön, yhdistyksen, harrastusryhmän, kerhon tai hengellisen tai henkisen yhteisön toimintaan. Edellisessä vuonna 2015

tehdysä mittauksessa aktiivisten osuus oli 24 %. **Tämän mittaustuloksen perusteella kaupunkilaisten aktiivisuus on lisääntynyt.**

Terveyserot kaventuvat

Terveyserojen kaventumisessa on mittarina ollut eri koulutustaustaisten kaupunkilaisten kokemukset omasta terveydentilastaan. Pyrkimyksenä on ollut kaventaa väestöryhmien välisiä terveyseroja. Vuoden 2015 mittaustulosten mukaan matalan koulutustason omaavista 40 % koki terveydentilansa keskitasoisiksi tai heikommiksi. Vastaava prosentti keskitason koulutuksen hankkineilla oli 32 % ja korkea-asteen koulutuksen haltijoilla 28 %. Tuoreempaa mittaustietoa asiasta ei ole saatavilla tämän strategisen mittarin osalta, joten terveyserojen kaventumista ei voida arvioida.

Koettu onnellisuus kasvaa

Onnellisuuden mittarina on käytetty sitä, kuinka monta prosenttia kaupunkilaisista on kokenut itsensä onnelliseksi suurimman osan aikaa viimeisen neljän viikon jaksolla. Terveyden ja hyvinvointilaitoksen mittaustulos vuodelta 2015 on Lahden osalta ollut 50,3 %. Koko maan keskiarvo oli 50,1 %, joten lahtelaisten onnellisuus on ollut hieman yli maan keskiarvon. Vuonna 2017 suoritettussa kuntapalvelut -kyselyssä

vastaava onnellisuuskokemus oli 49 %:lla vastaajista. Näin ollen kaupunkilaisten onnellisuus on pysynyt lähes ennallaan.

EPSI Rating on riippumaton yhtiö asiakas- ja työtyytyväisyyden tutkimisessa ja mittaamisessa. Yhtiö on 26.3.2018 julkaissut kuntarating 2017 -tutkimuksen, johon haastateltiin touko-marraskuun aikana yhteensä 10 065 Suomessa asuvaa yli 18 vuotiasta. Virhemarginaalit ovat keskimäärin välillä +/- 2,2 indekspistettä 20 suuriman kaupungin osalta. Suurista kaupungeista Lahti sijoittuu tässä tutkimuksessa heikoimmalle sijalle asukastytyväisyydessä. Lahden ja Kouvolan sijoitus on selvästi muita heikompi eikä ero seuraaviin mahdu virhemarginaalin sisään.

Kuntarating	2016	2017	Muutos
Espoo	72,9	72,3	-0,6
Helsinki	72,0	75,8	3,7
Joensuu	72,1	72,4	0,3
Jyväskylä	68,5	73,8	5,4
Kouvola	61,9	67,4	5,5
Kuopio	72,1	76,6	4,5
Lahti	66,9	67,2	0,3
Oulu	67,7	72,1	4,4
Pori	66,8	70,8	4,0
Tampere	74,5	74,8	0,3
Turku	71,7	75,5	3,7
Vantaa	68,0	69,5	1,4

Lahti sijoittuu heikosti vertailtaessa ikävakioiduista sairastavuuslukuja kaupunkien kesken. Lahden keskimääräistä ikääntyneempi väestö voi osaltaan selittää aivo- ja verisuonitautien korkeaa osuutta. Lahden ongelmista korkea työttömyysaste ja huumeiden käyttö epäilemättä korreloivat keskimääräistä suurempien mielenterveysongelmien kanssa. Toisaalta THL:n asiantuntijat ovat esittäneet näkemysensä, että myös hyvin toimiva terveydenhuolto voi näkyä korkeampana sairastavuutena, kun tauteja seulotaan, löydetään ja hoidetaan tehokkaasti.

Valtakunnallisesti katsoen voidaan kylläkin iloita siitä, että maaliskuussa 2018 julkaistussa YK:n onnellisuusraportissa suomalaiset olivat maailman onnellisin kansa. Vaikka Lahti sijoittuu heikosti kansallisissa mittauksissa, niin globaalisti tarkastellen lahtelaisten onnellisuus on kuitenkin onnellisessa asemassa.

4.3 Talous ja toiminta

Investointien tulorahoituksen osuus kasvaa

Talouden osalta tavoitteena on, että investointien tulorahoituksen osuus kasvaa ja se on ainoa taloutta koskeva mittari. Toimintakertomuksen mukaan vuosikateen osuus investointien omahankintamenosta on vuonna 2017 kehittynyt positiivisesti edellisiin vuosiin verrattuna:

2013	15,4 %
2014	66,8 %
2015	37,4 %
2016	61,3 %
2017	89,9 %

Yhdellä talouden tunnusluvulla ei saa luotettavaa kuvaa kaupungin talouden tilasta. Investointien tulorahoitus kasvaa joko vuosikatetta kasvattamalla tai investointitasoa laskemalla. Vuonna 2017 tavoitteeseen on päästy vuosikateen nousun johdosta. Myöhemmin kohdassa 6.1. käsitellään tarkemmin Lahden kaupungin vuoden 2017 taloutta.

Investointien tulorahoituksen osuuden kasvu on talouden mittarina huono kuvaamaan kaupungin talouden kokonaisuutta.

Suositus: Luotettavan talouden tilan kuvaamiseksi tarvitaan investointien tulorahoituksen lisäksi monipuolisemmat mittarit.

Palvelutyytyväisyys lisääntyy

Toiminnan osalta tavoitteena on, että palvelutyytyväisyys lisääntyy. Strategisten mittareiden mukaan tässä käytetään kaupunki- ja kuntapalvelut -tutkimusta (KAPA). Vertailutietona on mainittu vuoden 2015 kyselyn kokonaistuloksen keskiarvo 3,56. Toimintakertomuksen mukaan vuoden 2017 kyselyssä vastaava luku on 3,46 ja että tilanne on pysynyt ennallaan. Lisäksi on todettu, että seurantatietoa on saatavissa rajoitetusti.

FCG Finnish Consulting Group Oy on Lahden kaupungin toimiksiannosta toteuttanut kyselyn kunnallisten palvelujen laadusta ja palvelujen käytöstä. Kysely lähetettiin 2 100 satunnaisesti valitulle 18 – 79 -vuotiaalle lahtelaiselle, joista 600 asuu entisen Nastolan alueella. Vastauksia saatiin 745 eli vastausaktiivisuus oli 35,5 %.

FCG:n kyselyyn perustuvan laajan asuinkuntaindeksin keskiarvo Lahdessa on 3,46. Parhaat pisteet ovat pelastuspalveluiden (4,2) sekä liikunta- ja kulttuuripalveluiden (3,9) palveluryhmissä. Lahden pelastuspalvelut hoitaa Päijät-Hämeen liiton yhteydessä toimiva Päijät-Hämeen pelastuslaitos. Pelastuspalveluista saadut hyvät pisteet nostavat osaltaan hieman Lahden kokonaistulosten keskiarvoa. Heikoimmat pisteet ovat demokratiasta ja vaikuttamisesta (2,38) ja sosiaalipalveluista (2,83). FCG on vuonna 2017 tehnyt vastaavat kyselyn myös Espoossa ja Turussa. Näissä kaupungeissa laajan asuinkuntaindeksin keskiarvo on Espoossa 3,74 ja Turussa 3,73. Näissäkin kaupungeissa demokratia ja vaikuttaminen saivat toimintokohteina heikoimmat pisteet (Espoo 3,03 ja Turku 2,9), mutta pisteet ovat kuitenkin selvästi korkeammat kuin Lahdessa.

Vastaava kysely on tehty myös vuonna 2015. Silloin Lahden kokonaistyytyväisyys oli 3,54 ja Nastolan 3,66. Vuoden 2017 kyselyssä vastaavat lukemat olivat vanhan Lahden alueen osalta 3,46 ja Nastolan osalta 3,40. Uusimmassa kyselyssä suurimmat erot olivat kulttuuri- ja sivistyspalveluissa (Lahti 3,99 ja Nastola 3,29), tiedottamisessa ja neuvonnassa (Lahti 3,21 ja Nastola 2,77) ja opetuspalveluissa ml. varhaiskasvatuspalvelut (Lahti 3,72 ja Nastola 3,37).

Palvelutyytyväisyys on Lahdessa FCG:n vuonna 2017 tekemän kyselyn perusteella laskenut vuoteen 2015 verrattuna. Vastaava kysely on tehty vuonna 2017 myös Espoossa ja Turussa, joissa kokonaistulosten keskiarvo on Lahtea parempi. Tarkastuslautakunta on huolissaan etenkin Lahden alhaisista demokratiasta ja vaikuttaminen osion pisteistä, mitkä ovat selvästi alhaisemmat Espooseen ja Turkuun verrattuna.

4.4 Väestö

Väestöön liittyviä tavoitteita strategiassa on viisi. Mittarit ovat lähinnä kehityssuuntia lukuun ottamatta väestön kasvua, jonka osalta vision yhteydessä esitetystä menestystekijässä kasvuksi on mainittu 1 % vuodessa.

Väestön määrä kasvaa

Lahden väestön kasvu vuonna 2017 oli 0,1 % eli selvästi alle strategiassa olevan tavoitteen. Suurista kaupungeista Kouvolan ja Porin väestö väheni. Muilla kaupungeilla väestön kasvu oli Lahtea suurempi. Vuoden 2017 väestökehitys suurissa kaupungeissa vastaa myös pidemmän aikavälin 2010 – 2017 kehitystä. Lahden osalta kasvuvauhti on viime vuonna lähes pysähtynyt. **Väestönkasvua koskeva tavoite on joko epärealistinen tai tavoitteen saavuttamiseksi ei ole tehty riittävästi oikeita toimenpiteitä.**

Väestö	31.12.2017	muutos 2017		muutos 2010 - 2017	
		kpl	%	kpl	%
Espoo	279 044	4 461	1,6	31 074	12,5
Helsinki	643 272	8 091	1,3	54 723	9,3
Joensuu	76 067	219	0,3	2 762	3,8
Jyväskylä	140 188	1 338	1,0	9 372	7,2
Kouvola	84 196	- 1 110	-1,3	- 3 876	-4,4
Kuopio	118 209	469	0,4	5 873	5,2
Lahti	119 573	121	0,1	2 991	2,6
Oulu	201 810	1 284	0,6	16 391	8,8
Pori	84 587	- 472	-0,6	- 439	-0,5
Tampere	231 853	3 579	1,6	18 636	8,7
Turku	189 669	2 065	1,1	12 343	7,0
Vantaa	223 027	3 686	1,7	22 972	11,5

Kaikissa suurissa kaupungeissa **väestönkasvu perustuu suurimmalta osin yli 65 vuotiaiden määrän kasvuun**. Lahdessa tämän ikäryhmän kasvu on viidenneksi suurinta Espoon, Vantaan, Oulun ja Jyväskylän jälkeen. Lahden väestön kasvu yli 65 vuotiaiden osalta on kohtuullisen hyvä muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna. **Koska Lahden koko väestöä koskeva kasvu on pysähtynyt, niin tämä tarkoittaa sitä, että nuoremmassa ikäluokissa väestömäärä vähenee.**

Yli 65-vuotiaat	31.12.2017	muutos 2017		muutos 2010 - 2017	
		kpl	%	kpl	%
Espoo	40 332	1 451	3,7	11 896	41,8
Helsinki	108 368	2 376	2,2	20 302	23,1
Joensuu	15 941	550	3,6	3 483	28,0
Jyväskylä	24 806	731	3,0	5 996	31,9
Kouvola	22 327	478	2,2	3 943	21,4
Kuopio	24 086	723	3,1	4 915	25,6
Lahti	28 063	756	2,8	6 426	29,7
Oulu	30 899	1 162	3,9	8 260	36,5
Pori	21 111	409	2,0	3 604	20,6
Tampere	43 624	1 036	2,4	8 964	25,9
Turku	38 842	841	2,2	6 681	20,8
Vantaa	33 920	1 096	3,3	9 748	40,3

Nykymuotoinen työeläketurva syntyi pääasiassa 1960-luvulla. Tällä hetkellä osalla vanhuuseläkkeelle siirtyvillä on jo kohtuullisen hyvä tulotaso. Eläkeläiset ovat merkittävä ja vakaa veronmaksajaryhmä, johon suhdanteilla ei ole samaa vaikutusta kuin työelämässä oleville. Kulutustottumukset, elintason kohoaminen ja työelämän aikana kertyneet säästöt antavat eläkeläisille entistä paremmat mahdollisuudet kulluttamiseen. He muodostavat kuluttajaryhmän, joka monipuolistaa kysynnän rakennetta, synnyttää uusia markkinoita ja potentiaalia uusille innovaatioille sekä kasvulle. Eläkkeelle jääneet pysyvät varsin yleisesti kohtuullisen terveinä ja toimintakykyisinä noin 80 ikävuoteen saakka. Tätä ennen ikäihmiset ovat perheiden (esim. lastenhoito ja omaishoito), yhteisöjen (vapaaehtoistyö), työ- ja elinkeinoelämän sekä koko yhteiskunnan näkökulmasta selkeä voimavara. **Näitä eläkeläisten positiivisia vaikutuksia tulisi Lahdessa hyödyntää nykyistä enemmän unohtamatta vähävaraisten eläkeläisten hyvinvoinnin ja toimeentulomahdollisuuksien parantamista.**

Työeläketurvan ulkopuolella olevilla eläkkeet ovat usein varsin pieniä. Suomen Akatemian rahoittaman tutkimuksen (2016) mukaan vähimmäiseläkkeen turvaava takuueläke on Suomessa riittämättömän ja suhteessa keskimääräiseen palkkatasoon se on eurooppalaisessa vertailussa melko heikko. Moni eläkeläinen elääkin Suomessa kansainvälisillä mitareilla mitaten köyhyysrajan alapuolella.

Yli 65 vuotiaiden määrän kasvun lisäksi toinen selittävä tekijä Lahden väestön kasvulle on maahanmuutto. Vuosina 2010 – 2017 Lahden väestön kasvu oli 3 694, josta noin 2/3 selittyy maahanmuutolla, kuten jäljempänä olevasta taulukosta ilmenee.

Maahanmuutto	tulo	lähtö	netto
2010	421	191	230
2011	491	172	319
2012	557	215	342
2013	538	179	359
2014	515	220	295
2015	455	253	202
2016	634	317	317
2017	571	197	374
Yhteensä	4182	1744	2438

Suomesta turvapaikkaa haki vuonna 2015 ennätyselliset yli 32 000 henkeä. Edelliseen vuoteen verrattuna nousu oli lähes kymmenkertainen. Vuonna 2016 tilanne normalisoitui ja hakijoiden määrä oli 5 657 henkilöä ja vuonna 2017 luku oli 5 059. Vastaanottokeskuksiin sijoitetut turvanpaikanhakijat tilastoidaan maahanmuuttajiksi vasta oleskeluluvan myöntämisen jälkeen. Heidät kirjataan muiden maahanmuuttajien tapaan siihen kuntaan, jossa he asuvat vuoden viimeisenä päivänä. Vuonna 2015 tulneiden turvanpaikanhakijoiden oleskeluluvat on myönnetty suurelta osin vuosina 2015 ja 2016. Maahanmuuttoa koskevassa tilastoinnissa heidän vaikutuksensa näkyy vuoden 2016 maahanmuuttajien määrässä. Lahden lisäksi tällä vuosikymmenellä vastaanottokeskuksia on Päijät-Hämeessä ollut Asikkalassa, Heinolassa ja Orimattilassa. Vuonna 2016 näistä kunnista on sisäistä muuttoa Lahteen selvästi enemmän kuin aiempina vuosina ja kasvu poikkeaa huomattavasti muihin Päijät-Hämeen kuntiin verrattuna. **Vuoden 2016 maakunnan sisäisestä 478 hengen muuttovoitosta Lahteen noin puolet selittyy Asikkalan, Heinolan ja Orimattilan vastaanottokeskuksissa vuonna 2015 oleskeluluvan saaneiden muutosta Lahteen.**

Maakunnallinen muutto Lahteen	2014	2015	2016
Asikkala	-7	21	140
Hartola	4	13	13
Heinola	97	73	151
Hollola	20	43	45
Kärkölä	32	45	39
Orimattila	45	11	88
Padasjoki	21	4	3
Sysmä	-1	1	-1
Päijät-Häme	211	211	478

Lahden 2000 -luvun väestönkasvu on hiipunut viimeisten vuosien aikana. Vuoden 2016 väestö kasvoi 634 henkilöllä ja varovastikin arvioituna tästä noin 400 selittyy turvanpaikanhakijoiden saamista oleskeluluvilla. Ilman sitä vuosien 2013 – 2016 kasvu olisi ollut vain 0,7 – 0,8 %:n luokkaa.

Väestömuutokset	2005 - 2008		2009 - 2012		2013 - 2016		2017	
Lahti	2 054	1,8 %	2 162	2,1 %	1 279	1,1 %	121	0,1 %

Väestönkasvua koskevan tavoitteen osalta kaupunginhallitus on toimintakertomuksessaan katsonut tavoitteen toteutuneen. **Vuoden 2017 väestönkasvu ei yllä lähellekään strategiassa asetettua 1 %:n vuosittaista kasvua.** Strategian tavoite ei ole toteutunut. Muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna Lahden väestön kasvuun ei tarkastuslautakunnan arvion mukaan voida olla tyytyväisiä.

16 – 19 -vuotiaiden osuus kasvua

Väestön kasvuun liittyvänä toisena tavoitteena on, että 16 – 29 -vuotiaiden osuus kasvaa. Väestön ennakkotilastosta ei ole arviointikertomusta laadittaessa saatavissa tämän ikäryhmän tietoa. Arviointi perustuu saatavilla olevaan 15 – 29 vuotiaiden ikäryhmää koskevaan tietoon. **Ikäluokkien pienenemisen vuoksi 15 – 29 vuotiaiden väestön kasvu on lähtökohtaisesti heikompaa verrattuna koko väestön kasvuun.** Suurista kaupungeista vain Turussa nuoren ikäluokan kasvu ylittää koko väestön kasvun 2010 -luvulla. Turun lisäksi Jyväskylä ja Vantaa pystyivät samaan vuonna 2017.

15-29 vuotiaat	31.12.2017	muutos 2017		muutos 2010 - 2017	
		kpl	%	kpl	%
Espoo	53 366	740	1,4	3 068	6,1
Helsinki	137 228	431	0,3	3 635	2,7
Joensuu	17 709	- 17	-0,1	462	2,7
Jyväskylä	34 111	446	1,3	1 601	4,9
Kouvola	12 648	- 487	-3,7	- 1 765	-12,2
Kuopio	25 169	- 103	-0,4	1 282	5,4
Lahti	22 065	- 122	-0,5	- 649	-2,9
Oulu	45 660	213	0,5	2 131	4,9
Pori	14 885	- 311	-2,0	- 789	-5,0
Tampere	56 758	719	1,3	2 503	4,6
Turku	46 824	652	1,4	3 723	8,6
Vantaa	43 378	978	2,3	3 651	9,2

Ikäluokkien pienenemisestä johtuen tavoite 16 - 29 -vuotiaiden osuus kasvusta on käytännössä mahdotonta saavuttaa ilman suurta muuttovoittoa. Tämä ja Lahden viime vuosien väestön kehitys huomioiden tavoite on tarkastuslautakunnan arvion mukaan täysin epärealistinen. **Strategiaa valmisteltaessa olisi oltava realistinen ja rehellinen tulevaa kehitystä arvioitaessa.**

Nuorisotyöttömyys vähenee

Koko valtakunnassa nuorten osuus työttömistä 31.12.2017 oli 13%. Vuodessa se on pudonnut 0,4 prosenttiyksiköllä. Useissa suurissa kaupungeissa nuorisotyöttömyys on valtakunnan keskiarvoa suurempi. Tämä on ymmärrettävää, koska suurissa kaupungeissa nuorten osuus väestöstä on suurempaa kuin valtakunnassa keskimäärin.

Lahdessa nuorten osuus työttömistä on vuonna 2017 pudonnut 0,2 prosenttiyksikköä edelliseen vuoteen verrattuna. Suurista kaupungeista kehitys oli tätä parempaa vain Joensuussa, Jyväskylässä, Porissa, Tampereella ja Vantaalla. **Nuorisotyöttömyyttä koskevassa vertailussa Lahti sijoittuu varsin hyvälle sijalle suurten kaupunkien joukossa. Vain Espoossa, Helsingissä, Turussa ja Vantaalla nuorisotyöttömien osuus on Lahtea pienempi.**

Nuoriso-työttömyys	Työttömät 31.12.2017	Nuorisotyöttömien osuus %	Muutos 2017 prosenttiyksikköä	Muutos 2010-2017 prosenttiyksikköä
Espoo	1 078	8,9	-0,8	1,4
Helsinki	2 831	8,0	-0,5	-0,5
Joensuu	1 053	17,8	0,6	3,3
Jyväskylä	1 914	19,9	1	2,5
Kouvola	819	15,0	-0,3	1,4
Kuopio	1 014	15,3	-1,3	1,1
Lahti	1 245	13,8	0,2	1,4
Oulu	2 377	17,3	-1,9	0,6
Pori	817	15,3	0,4	0,9
Tampere	2 731	16,6	0,9	2,4
Turku	1 549	12,0	-1,4	0,2
Vantaa	1 261	10,9	0,3	-0,7

Kaupungin nuorisopalvelut, eri oppilaitokset ja lukuisat kolmannen sektorin toimijat tekevät hyvää yhteistyötä nuorisotyöttömyyden vähentämiseksi sekä nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi.

Työttömyys vähenee

Koko valtakunnassa työttömyysaste 31.12.2017 oli 11,2%. Vuodessa se on pudonnut 2,4 prosenttiyksiköllä. Viime vuoden työttömyyden vähenemisen taustalla on hyvä yleinen taloudellinen kehitys. Lahden työttömyysaste 31.12.2017 oli 15,9 % ja pudotus edelliseen vuoteen 1,6 prosenttiyksikköä. **Kehityssuunta on ollut strategian mukaisesti positiivinen. Muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna työttömyys on Lahdessa vuonna 2017 kuitenkin laskenut kaikista vähiten.** Strategisen mittarin toteutumisesta huolimatta on syytä pohtia, onko työttömyyden osalta tilanne Lahdessa riittävän hyvä etenkin, kun suurista kaupungeista Lahden työttömyysaste on Joensuun jälkeen toiseksi korkeimmalla tasolla. Tämä lähtökohta huomioiden **Lahdella olisi korkea työttömyysaste huomioiden tarve suurimmalle työttömyyden vähennykselle suhteessa valtakunnan keskiarvoon tai muihin suuriin kaupunkeihin.**

Työttömyys	Työttömät 31.12.2017	Työttömyys %	Muutos 2017 prosenttiyksikköä	Muutos 2010-2017 prosenttiyksikköä
Espoo	12 133	8,6	-1,7	2,8
Helsinki	35 473	10,5	-1,9	2,7
Joensuu	5 904	16,7	-2,2	2,2
Jyväskylä	9 607	14,1	-3,3	0,6
Kouvola	5 448	14,1	-1,9	1,6
Kuopio	6 638	11,9	-2	0,4
Lahti	9 001	15,9	-1,6	1,7
Oulu	13 733	14,2	-2,9	1,4
Pori	5 350	13,5	-4,7	-0,1
Tampere	16 506	14,3	-4	0,5
Turku	12 926	13,9	-2,9	0,7
Vantaa	11 588	10,1	-2,1	1,5

Lahti maksoi työmarkkinatuen kuntaosuutta eli ns. sakkomaksua vuonna 2017 kaikkiaan 16,3 milj. euroa. Sakkomaksua maksetaan kuukausittain keskimäärin 3 260 lahtelaisesta henkilöstä. Lahden työllisyysasioiden päällikön arvion mukaan näistä noin puolet on erittäin vaikeasti tai ei ollenkaan työllistyviä, joiden ensisijainen palvelutarve olisi sosiaalinen kuntoutus tai eläkeselvitys. Lisäämällä kaupungin omaa tukityöllistämistä on mahdollista vähentää sakkomaksuja, mikä olisi sekä kaupungin kokonaistalouden että työttömien inhimillisen kohtelun kannalta perusteltua.

Lahden työttömyysaste on pudonnut selvästi vähemmän kuin valtakunnassa keskimäärin ja kehitys on ollut heikointa suurten kaupunkien vertailussa. Strategiassa määritelty tavoite työttömyyden vähenemisestä toki toteutui, mutta tästä huolimatta tilanteeseen ei tarkastuslautakunnan arvion mukaan voida olla tyytyväisiä.

Strategiassa määritellyn tavoitteen lisäksi vuoden 2017 talousarviossa on vain yksi selvästi työllisyyden edistämiseen kohdistuva tavoite ja se liittyy yhden hankkeen aloittamiseen (käsitellään tarkemmin kohdassa 5.1 Konsernihallinto). Tarkastuslautakunta ei pidä tätä riittävänä. Lahden korkean työttömyysasteen vuoksi asian parantamiseksi tarvitaan useita konkreettisia tavoitteita ja niiden edellyttämien toimenpiteiden toteuttamista.

Suositus: Strategian työllisyyden kehittämistä koskeva mittaria tulee tarkastuslautakunnan arvion mukaan muuttaa siten, että se kertoo paremmin kaupungin omien toimien onnistumisesta asiassa.

Jatko-opintopaikkojen houkuttavuus kasvaa

Mittarina jatko-opintojen houkuttavuudessa ovat ensisijaiset hakijat/aloituspaikat yhteishaussa. Toimintakertomuksessa on todettu, että jatko-opintopaikkojen houkuttavuuden kasvun osalta kehityssuunta ei ole selkeä. Toimintakertomuksessa on esitetty tiedot ammatillisen ja lukiokoulutuksen sekä Lahden ammattikorkeakoulun osalta vuosilta 2014 – 2017.

Ensisijaiset hakijat/aloituspaikat	2014	2015	2016	2017
Ammatillinen ja lukiokoulutus	1,29	1,22	1,08	1,06
Lahden ammattikorkeakoulu	3,37	2,93	3,26	3,43

Ensisijaiset hakijat / aloituspaikat -mittaria tulkittaessa on syytä tietää sekä hakijoiden että aloituspaikkojen määrät. Lukemat paranevat hakijamäärän kasvaessa tai aloituspaikkojen vähentyessä. Hollolan lukion lakkauttamisen johdosta sinne ei otettu uusia oppilaita vuonna 2014 ja tämä kasvatti luonnollisesti Lahden lukioihin hakevien määriä.

Ensisijaiset hakijat/aloituspaikat yhteishaussa voi olla yksittäisille oppilaitoskohtaisille käypä mittari houkuttavuuden arvioinnissa. Kaupunkitasoisena mittarina sillä ei ole kuitenkaan suurta arvoa, koska ympäristökuntien päätökset vaikuttavat hakijoiden määriin. Myös valtiovallan päätöksillä aloituspaikkojen määrästä on suuri merkitys lopputulokseen.

4.5 Työpaikat ja elinkeinot

Taloustutkimus julkaisi 28.3.2018 tutkimustuloksia muuttohalukkuudesta Suomessa. Tutkimukseen on vastannut yhteensä 3 496 iältään 15 – 79 -vuotiasta suomalaista tammi-helmikuussa 2018. Tutkimuksessa oli mukana 37 kaupunkia. Lahdesta vastaajia oli 654.

Tutkimuksessa kokonaismielikuvat kaupungeista eli yleisarvosanat (4 – 10) vaihtelevat välillä 8,17 – 5,92 ja painotetuksi keskiarvoksi muodostuu 6,92. Tämän kyselyn tuloksia voidaan käyttää yhtenä perusteena arvioitaessa eri kaupunkien vetovoimaisuutta. Suomen 12 suurimman kaupungin vertailussa paras mielikuva asuinpaikkana on Tampereella (pisteet 8,17), mitä se on ollut kaikissa vastaavissa kyselyissä vuodesta 2008 alkaen. Muut kaupungit voidaan jakaa kahteen ryhmään ja Kouvola näiden ryhmien jälkeen:

- ryhmä 1 (pisteet 7,77 – 7,53): Turku, Helsinki, Jyväskylä, Kuopio ja Oulu.
- ryhmä 2 (pisteet 7,29 – 6,77): Espoo, Lahti (7,07), Vantaa, Joensuu ja Pori.
- Kouvola (pisteet 6,10)

Muuttohalukkuuskyselyssä oli mukana yhdeksän tekijää ja näissä Lahti sijoittui 12 suurimman kaupungin ryhmässä seuraavasti:

Työpaikkojen tarjonta	9/12
Opiskelumahdollisuudet	10/12
Sijainti	6/12
Hyvä kasvuympäristö lapsille	9/12
Harrastusmahdollisuudet	9/12
Kunnalliset palvelut	10/12
Kehittyvä talousalue	9/12
Monipuolinen kulttuuritarjonta	8/12
Viihtyisä asuinympäristö	8/12

Mikäli asuinpaikkaa oltaisiin vaihtamassa nyt, **vaikuttaisi kyselyn perustella muuttohalukkuuteen eniten viihtyisä asuinympäristö, sitten työpaikka ja kolmantena sijainti.** Samat kolme tekijää olivat kärjessä myös edellisessä kahden vuoden takaisessa tutkimuksessa. Sijainti on tämän kyselyn perusteella Lahden vahvuus. Kaikissa muissa ryhmissä on paljon parannettavaa, ja niihin kaupunki voi omilla päätöksillään ja toiminnallaan vaikuttaa.

Uusien yritysten määrä kasvaa

Toimintakertomuksessa on esitetty vain Lahdessa aloittaneiden yritysten määrä. Yleinen taloustilanne voi vaikuttaa merkittävästikin uusien yritysten määrään. Tämän vuoksi pelkästään määriä tarkastelemalla ei voi päätellä, miten hyvin kaupungin omat toimet ovat vaikuttaneet asiaan. Koko maan kehitys antaa mahdollisuuksia arvioida kaupungin omien toimien vaikuttavuutta. Laajemmin asiaa tarkasteltaessa merkitystä on myös sillä, miten paljon yrityksiä on samaan aikaan lakkautettu.

Uudet yritykset	Lahti		Koko maa	
	kpl	%	kpl	%
2013	529		30 237	
2014	510	-3,7	28 792	-5,0
2015	492	-3,5	28 319	-1,7
2016	546	11,0	28 571	0,9
2016 (9 kk)	436		22 507	
2017 (9 kk)	434	-0,5	23 289	3,5

Lakkautetut yritykset	Lahti		Koko maa	
	kpl	%	kpl	%
2013	568		26 941	
2014	527	-7,8	29 174	7,7
2015	455	-13,7	24 894	-17,2
2016	452	-0,7	24 778	-0,5
2016 (3 kk)	96		5 269	
2017 (3 kk)	119	24,0	5 998	12,2

Sekä perustettujen että lakkautettujen yritysten määrissä on suuria vuosittaisia vaihteluita. Saatavissa olevien tietojen perusteella on vaikea selvittää syitä ja myös sitä, mikä osuus kaupungin toimilla on asiaan.

Suositus: Mittarit tulee valita siten, että kaupungin tai kaupunkikonsernin omien toimien vaikutus haluttuun kehitykseen voidaan mitata.

Työpaikkojen määrä kasvaa

Toimintakertomuksessa on esitetty vain työpaikkojen määrän kehitys Lahdessa. Jäljempänä olevassa on esitetty vertailutietoina koko maan vastaavat luvut. Tämän mittarin osalta on samat heikkoudet kuin edellä selostetussa perustettujen yritysten määrää koskevassa mittarissa (yleinen taloudellinen kehitys ja vertailutiedot muihin kuntiin). Lisäksi uusimmat saatavissa olevat tiedot ovat kolmen vuoden takaa, mikä heikentää mittarin arvoa. Positiivista tässä on se, että vuoden 2015 osalta työpaikkojen määrän vähennys on pienempi kuin vuonna 2014. Kehitys tältä osin on parempaa kuin koko maassa keskimäärin.

Työpaikkojen määrä	Lahti		Koko maa	
	kpl	%	kpl	%
2013	51 427		2 301 751	
2014	50 138	-2,6	2 274 076	-1,2
2015	49 761	-0,8	2 256 459	-0,8

Suositus: Mittarit tulee valita siten, että kehitystä voidaan arvioida vuosittain tai enintään kahden vuoden kuluessa. Tässä tapauksessa tiedot saadaan kolmen vuoden viiveellä, mikä laskee merkittävästi mittarin arvoa.

Työllisyysaste paranee

Toimintakertomuksessa on esitetty Lahden työllisyysaste vuosilta 2013, 2014 ja 2017. Näillä tiedoilla ei ole mahdollista arvioida kehitystä, koska välistä puuttuvat tiedot vuosilta 2015 ja 2016. Vuoden 2017 osalta kyse on ennakkotiedosta. Jäljempänä olevien tietojen perusteella voidaan iloita siitä, että **Lahden osalta kehitys vuodesta 2013 vuoteen 2017 on ollut parempaa kuin valtakunnassa keskimäärin.**

Työllisyysasteen kehitys	Lahti		Koko maa	
	%	muutos	%	muutos
2013	61,5		65,1	
2014	60,7	-1,3	64,5	-0,9
2015	61,1	0,7	64,3	-0,3
2016	62,0	1,5	65,1	1,2
2017	67,8	9,4	70,7	7,9

Aluekansantuote kasvaa

Mittarina asiassa on bruttokansantuote (BKTA) asukasta kohti Päijät-Hämeessä. Tämän mittarin heikkoudet ovat samat kuin edellä on selostettu uusien yritysten ja työpaikkojen määrää koskevien mittarien osalta. Mittauksen kohteena on kehitys Päijät-Hämeessä eli kehitykseen vaikuttavat myös muiden alueen kuntien toimet asiassa. Elinkeinoiminnan osalta on perusteltua tarkastella asiaa koko maakunnan tasolla, vaikka se samalla vaikeuttaa yhden kunnan toimien vaikutusten arviointia mitattavaan kehitykseen. Jäljempänä olevien tietojen perusteella BKTA:n kehitys on kaksijakoinen Päijät-Hämeessä. Vuoden 2014 kehitys on koko maan tilannetta parempi, kun taas vuoden 2015 kehitys on heikompaa.

Aluekansantuotteen kasvu	Lahti		Koko maa	
	BKTA/asukas	%	BKTA/asukas	%
2013	30 029		37 385	
2014	30 791	2,5	37 622	0,6
2015	30 954	0,5	38 248	1,6

Teollisuus / yritykset uudistuvat

Mittarina asiassa ovat yritysten tutkimus- ja kehitystoiminnan menot. Toimintakertomuksen mukaan kehityssuunta on positiivinen seuraavasti:

2013	56,7 milj. €
2014	58,1 milj. €
2015	60,0 milj. €
2016	65,4 milj. €.

Teollisuus/yritykset kansainvälistyvät

Mittarina on viennin arvo Päijät-Hämeessä. Toimintakertomuksessa on esitetty viennin arvot vuosina 2013 – 2016, joiden perusteella kehityssuunta ei ole selkeä. Jäljempänä olevaan taulukkoon on lisätty nyt jo saatavilla olevat vuoden 2017 luvut sekä valtakunnalliset vertailutiedot. Vuoden 2017 tiedot viittaavat siihen valitettavaan tosiasiaan, että **hyvä taloudellinen kehitys ei ole Päijät-Hämeessä edennyt yhtä hyvin kuin muualla Suomessa.**

Viennin arvo	Lahti		Koko maa	
	milj. €	%	milj. €	%
2013	1 594			
2014	1 655	3,7		
2015	1 697	2,5	53 880	
2016	1 670	-1,6	51 878	-3,9
2017	1 780	6,6	59 554	12,9

4.6 Ympäristö

Strategiassa on kolme ympäristön tilan kehitykseen liittyvää mittaria. Niiden osalta seurantatietoa vuoden 2017 kehityksestä oli saatavilla hyvin vähän.

Kasvihuonekaasupäästöt laskevat

Lahden kaupunki on sitoutunut puolittamaan asukas-kohtaiset kasvihuonekaasupäästönsä vuoden 1990 tasosta vuoteen 2025 mennessä. Kestävän energian toimintasuunnitelmassa on 42 toimenpidettä kasvihuonepäästöjen vähentämiseksi. *Kasvihuonekaasupäästöt ovat vähentyneet Lahden alueella 37 prosenttia vuoden 1990 tasosta. Tulos perustuu viimeisimpään, vuoden 2015 tietoihin käyttävään laskentaan.* Ennakkotieto vuoden 2017 osalta on, että kasvihuonepäästöt ilman teollisuuden vaikutusta olisivat pienentyneet vuoteen 2016 verrattuna. Tarkat lueumat saadaan kuitenkin vasta syksyllä 2018.

Lahti Energian Kymijärvi 2-voimalaitoksen käyttöönotto on ollut yksittäinen merkittävin toimenpide päästöjen vähentämiseksi. Päästöjen odotetaan vähenevän lähivuosina edelleen, kun kaukolämmön tuotannossa siirrytään biopolttoaineiden käyttöön Kymijärvi 3-voimalaitoksen myötä. Tämän lisäksi päästöjä pyritään vähentämään parantamalla kiinteistöjen energiatehokkuutta ja kannustamalla joukko- ja kevyenliikenteen käyttöön. Lahden joukkoliikenne uudistettiin vuonna 2014 ja käyttöön otettiin Suomen vähäpäästöisin liikennekalusto. Yli 80 % busikalustosta kuuluu puhtaimpaan EURO6-luokkaan. Vuonna 2015 valmistunut matkakeskus kannustaa joukkoliikenteen käyttöön yhdistämällä juna- ja bussiliikenteen sekä muut kulkumuodot. Eteläisen kehätien valmistuminen vuonna 2020 tullee myös vähentämään päästöjä, kun läpikulkuliikenne siirtyy pois keskustasta.

Joukko- ja kevytliikenteen käyttö kasvaa

Strategian mittarina käytetään kaupungin sisäisten matkojen suoritusastapaa. Viimeksi asiaa on tarkasteltu vuonna 2016 verraten kehitystä vuoteen 2010. Ke-

vyen- ja joukkoliikenteen osuudet matkoista olivat tuolloin kasvaneet. Matkoista tehtiin kävellen 26 %, pyörällä 17 % ja bussilla 5 %. Vuonna 2017 toteutetun liikennelaskennan tulokset valmistuvat keuhällä 2018.

Joukkoliikenteen matkat lisääntyivät vuonna 2017 noin 3 % edellisestä vuodesta. Matkoja tehtiin Lahden Seudun Joukkoliikenteessä 7 301 036 kertaa. Syksyllä 2017 pilotoitiin seniorilippukokeilu, jossa 65 -vuotta täyttäneet voivat matkustaa edullisemmilla lippujen hinnoilla arkisin klo 9 – 14 välisenä aikana sekä viikonloppuna koko päivän ajan. Seniorilipulla tehtiin syksyn 2017 aikana lähes 120 500 matkaa. Joukkoliikennelautakunta päätti tehdä kokeilusta pysyvän käytännön. Lippuhinnalla on merkitystä. Tämä nähtiin mm. junamatkojen selvänä lisääntymisenä VR:n laskettua lippujen hintoja.

Vesistöjen tila ja pohjaveden laatu paranevat

Pohjavesien ja pintavesien osalta virallinen luokittelu tehdään vain kuuden vuoden välein Ely -keskuksen toimesta. Viimeksi tämä on tehty vuonna 2013. Vesijärvi on tyydyttävässä ekologisessa tilassa. Huonoimmassa tilassa on Kymijärvi, jonka luokka on välttävä. Muuten pienjärvet ovat joko hyvässä tai tyydyttävässä tilassa. Ongelmana on liiallisesta ravinnekuormituksesta johtuva rehevyys, joka ilmenee sinileväkukintoina, runsaina vesikasveina ja kalaston muuttumisena särkivaltaiseksi. Vesistöjen hoidossa on jatkettu mm. hoitokalastusta, hapetusta ja ravinteiden valumaa ehkäisevien kosteikkojen rakentamista yhdessä Päijät-Hämeen Vesijärvisäätiön kanssa. Hulevesien käsittely on tehostunut myös merkittävästi yhteistyössä Lahti Aqua Oy:n kanssa.

Pohjaveden kemiallista tilaa ovat heikentäneet etenkin vanhat torjunta-ainejäämät, kloridi, liuotinaiset ja bensiinin lisäaineet. Pohjaveden laatu on kuitenkin varsin hyvä. Historiallinen Launeen vedenottamo päästiin jälleen ottamaan käyttöön 15 vuoden tauon jälkeen, kun torjunta-ainejäämistä ei ollut enää havaintoja. Pohjavesien laatuun odotetaan jatkossa myönteistä vaikutusta myös siitä, kun katu- ja liukkaudentorjunnassa on siirrytty suolasta ympäristöstävällisempiin aineisiin.

Lapset auditoivat uusittua Aleksanterinkatua.

Vesipiste uusittu alatorilla.

Ympäristön tilan kehitystä kuvaamaan valitut strategiset mittarit ovat sellaisia, ettei niiden vuosittainen mittaaminen ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaistakaan.

5. Tavoitteiden toteutumisen ja toiminnan arviointi

Hiihdon MM-kisat järjestettiin seitsemännen kerran Lahdessa 22.2.-5.3.2017.

5. Toiminnallisten tavoitteiden toteutumisen arviointi

Tavoitteiden esitystapa uudistettiin vuoden 2017 talousarviossa. Aiemmassa talousarviorakenteessa toiminnalliset tavoitteet olivat toimialakohtaisia. Uusitusmallissa tavoitteet on johdettu kaupungin strategian viidestä muutosohjelmasta ja ne on ryhmitelty kaupungin organisaatiota poikkileikkaavasti kunkin muutosohjelman alle. Tavoitteiden kohdalla on mainittu, minkä palvelualueen päävastuulle tavoitteen toteuttaminen kuuluu. Arviointikertomuksessa on tavoitteiden toteutumisen arviointi koottu vastuualueittain konsernihallinnon sekä sivistyksen ja kaupunkiympäristön palvelualueiden kohdalle.

Tarkastuslautakunnan mielestä tavoitteet ovat monilta osin hyvin vaikeaselkoisia. Tällöin myös niiden arviointi on vaikeaa. Tavoitteisiin sisältyy liiaksi asioiden yleistä kehittämistä, selkeyttämistä ja vakiinnuttamista koskevia suunnitelmia. **Kaupungin palvelutuotannon ydintehtäviä tai kuntalaisten palveluja konkreettisesti koskevia tavoitteita on liian vähän.** Tämä johtuu lautakunnan mielestä tavoitteiden uudesta esitystavasta. Palvelualueet ovat joutuneet

muokkaamaan omat tavoitteensa em. muutosohjelmiin soveltuviksi. **Tällöin tavoitteista on tullut monilta osin keinotekoisia ja käytännössä samoja palvelualueesta riippumatta.** Tarkastuslautakunta kaipaa tavoitteisiin enemmän ymmärrettävyyttä, konkreettisuutta ja mitattavuutta. Esimerkiksi kaupungin elinvoimaa, ympäristöä ja työllisyyden edistämistä koskevat tavoitteet on jätetty pitkälti Sitra-vetoisten hankkeiden innovatiivisten kehitysratkaisujen onnistumisen varaan. Näistä hankkeista saadut tulokset ovat ainakin toistaiseksi jääneet hyvin vaatimattomiksi. Näitä arvioidaan tarkemmin jäljempänä.

Kaupunginhallituksen toimintakertomuksessa on ilmoitettu, että lähes kaikki tavoitteet ovat toteutuneet vähintään osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä osittain toteutuneeksi ilmoitetut tavoitteet ovat tosiasiasa jääneet saavuttamatta tai niiden toteutumisesta ei voida arvioida. Johtamisen muutosohjelman alle sijoitetut tavoitteet ovat toteutuneet kaikkein heikoimmin. Esimerkiksi tavoite kaupungin strategian jalkauttamisesta kehityskeskusteluihin ja jokaisen työntekijän toimintaan on ylevä, mutta käytännössä se ei ole toteutunut lainkaan. Niiden tavoitteiden määrä, joiden toteutumisesta lautakunta ei pystynyt arvioimaan, on selvästi lisääntynyt edellisvuosista.

Vuosi	Toteutunut	Ei toteutunut	Ei voi arvioida	Tavoitteita yhteensä
2017	46	16	18	80
2016	47	30	3	80
2015	51	32	2	85
2014	78	36	5	119
2013	71	39	1	111
2012	70	35	6	111
2011	65	28	7	100
2010	77	44	10	131
2009	62	41	5	108

5.1 Konsernihallinto

Konsernihallinnolla oli yhteensä 27 toiminnallista tavoitetta, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan 15 toteutui.

Arviointi muutosohjelmien tavoitteiden toteutumisesta	Kyllä	Ei	Ei voida arvioida
KONSERNIHALLINTO			
A: Osallisuus:			
Rohkaisemme omavastuuseen ja osallisuuteen			
- osallisuutta vahvistavia yhteistapahtumia Lahti-pisteissä vähintään 8	x		
- kansalaisdemokratian osallistumistapoja kehitetään, käyttäjämäärä kasvaa 40 %			x
B: Hyvinvointi:			
Toteutamme palvelut joustavasti ja vaikuttavasti			
- tyytyväisyys esimiesvalmennukseen vähintään 4, asteikolla 1-5			x
- sisäilmaan ja tilojen käytettävyyteen tyytyväisten osuus kasvaa		x	
- työllisyyttä ja toimeliaisuutta tukeva kokeilualusta on määritelty valmiiksi	x		
C: Elinvoima ja Ympäristö:			
Vahvistamme teoilla kilpailukykyä ja huolehdimme ympäristöstä			
- kaupunkitasoinen avoimen datan määrittely ja aikataulutus on toteutettu	x		
- asetetaan omistajaohjauksen avulla Smart&Clean yhteistyöhanketta tukevat tavoitteet konserniyhtiöille		x	
- luodaan Smart&Clean portfolio kehitys- ja referenssi kohteista, hankitaan paikallisia yrityksiä mukaan hankkeisiin		x	
- käynnistetään vaikuttavuusinvestointihanke työllisyyden edistämiseksi, työttömyyden perusteella maksettu etuudet vähenevät v. 2016 tasosta			x
- tilakannan energiatehokkuuden parantaminen			x
- projektisuunnitelman laatiminen kehätien elinkeino- ja työllisyysvaikutuksista	x		
- aluejohtokunnan valmisteluroolin selkeytyminen ja vakiintuminen	x		
- maaseutuohjelman toimenpiteitä on käynnistynyt	x		
- sataman-urheilukeskuksen alueen liikunta-, kulttuuri- ja matkailualueen kehittämissuunnitelma on valmistunut ja käsitelty päätöksenteossa	x		
D: Johtaminen:			
Teemme työtä vuorovaikuttavasti ja vastuullisesti			
- kannustetaan henkilöstöideoiden esittämiseen, määrä kasvaa edellisvuodesta			x
- tyytyväisyys esimiestoimintaan ja johtamisvalmennukseen, arvosana 4 (1-5)			x
- verkostotoimintamallin vakiinnuttaminen, vastuun ja vallan delegointi		x	
- kehityskeskustelukäytäntöjen kehittäminen ja vakiinnuttaminen	x		
- strategian jalkauttaminen kaupunkikonsernin henkilöstön työskentelykulttuuriin siten, että strategian tavoitteet näkyvät käytännössä		x	
E: Uudistuminen:			
Uudistamme rakenteita ja toimintatapoja rohkeasti			
- edistetään tiedolla johtamista määrittelemällä kaupunkitasoisesti johdon työpöydän tiedot valmiiksi	x		
- konsernirakennesuunnitelman toteuttaminen	x		
- sähköisen asioinnin lisääminen ja kehittämissuunnitelman toteuttaminen	x		
- laadittu luonnos palveluohjelmasta kaupungin palvelujen tuotteistamiseksi	x		
- toimitilaohjelma valmistunut ja otettu käyttöön	x		
- työttömien kokemukset tukipalveluista ja palvelujen saanti parantuneet			x
- kehitetään asiakkaiden ohjausta oikeisiin palveluihin, tehdään yksi pilottihanke	x		
- tarkastuslautakunnan havainnot johtavat toiminnan kehittämiseen	x		

Toimintakertomuksen toteumatiedoista poikkeavat arviot

- Kansalaisdemokratian kehittäminen, käyttäjämäärä kasvaa 40 %. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen. Tarkastuslautakunnan mielestä toteumaa ei voida arvioida, koska käyttäjämäärien kehityksestä ei ole selvitystä.

- Tyytyväisyys esimiesvalmennukseen vähintään 4, asteikolla 1-5. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen. Tarkastuslautakunnan mielestä toteumaa ei voida arvioida, koska tyytyväisyydestä ei ole mittaustulosta.

- Tyytyväisten osuus sisäilmaan ja tilojen käytettävyyteen kasvaa. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut, koska tyytyväisyys ei mittausten mukaan lisääntynyt edellisvuodesta.

- Smart & Clean yhteistyöhanketta tukevien tavoitteiden asettaminen konserniyhtiöille. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut, koska erillisiä ao. hanketta koskevia tavoitteita ei konserniyhtiöille ole asetettu.

- Smart & Clean portfolion luominen ja paikallisten yritysten hankkiminen mukaan hankkeisiin. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut, kun vain yksi yritys on saatu tähän mennessä mukaan.

- Vaikuttavuusinvestointihankkeen käynnistäminen työllisyyden edistämiseksi ja työttömyyden perusteella maksettujen etuuksien vähentyminen vuoden 2016 tasosta. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä toteumaa ei voida arvioida, koska maksettujen etuuksien kehityksestä ei ole selvitystä.

- Tilakannan energiatehokkuus paranee. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä toteumaa ei voida arvioida, koska vuoden 2017 kulutustietoja ei ole vielä käytettävissä.

- Henkilöstöideoiden määrä kasvaa edellisvuodesta. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu

toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä toteumaa ei voida arvioida, koska määrien kehityksestä ei ole selvitystä.

- Tyytyväisyys esimiestoimintaan ja johtamisvalmennukseen arvosanalla 4 (1-5). Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoitetta ei voida arvioida, koska tyytyväisyydestä ei ole esitetty mittaustuloksia.

- Verkostotoimintamallin vakiinnuttaminen ja vastuun ja vallan delegointi, mittarina tehty kysely. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut, koska kyselytuloksia ei ole esitetty ja muutosvalmennus malliin on vasta alkanut.

- Strategian jalkauttaminen henkilöstön työskentelykulttuuriin siten, että strategian tavoitteet näkyvät käytännössä. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut, koska toimintamalli on vasta ollut pilottiryhmän käytössä.

- Työttömien kokemukset tukipalveluista ja palvelujen saannista ovat parantuneet. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoitteen toteutuminen ei voida arvioida, koska työttömien kokemuksesta ja tukiprosessien toteutumisesta ei ole esitetty mittaustietoa.

Kaupungin uusittu hallinto-organisaatio ja kaupungin johtaminen

Organisaatiouudistus

Sosiaali- ja terveystalouden tuottamisvastuun siirtänyt Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymälle vuoden 2017 alusta oli kaupungin organisaatio uudistamistarpeessa. Kesäkuun alusta 2017 voimaan astunut uusi hallinto-organisaatio muodostuu aiempien toimialojen sijaan sivistyksen ja kaupunkiympäristön palvelualueista sekä konsernipalveluista. Konsernipalveluihin siirrettiin tehtäviä ja 85 henkilöä aiemmilta toimialoilta: 41 henkilöä tekniseltä ja ympäristötoimialalta, 30 sivistystoimialalta, 14 sosiaali- ja terveystoimialalta ja kaksi tilakeskuksesta. Uusille palvelualueille ei muodostettu omia hallintoresursseja, vaan nämä tehtävät keskitettiin konsernihallintoon.

Pyrkimyksenä oli päästä pois vanhasta lokeroituneesta virastoajattelusta ”yhden kaupungin” periaatteeseen, mikä on vielä toiveen asteella. Tästä kuvaavana esimerkkinä on Kivimaan koulu, jonka väistöiloina toimivat siirrettävät elementtirakennukset on sijoitettu koulun aiemmin ulkoliikuntatilana käyttämälle sorapohjaiselle kentälle. Se ei ole enää käytävissä, eikä koulu ole saanut oikeutta käyttää vieressä olevaa liikuntatoimen hallinnoimaa nurmikenttää.

Kaupungin työntekijämäärä suunnilleen puolittui sosiaali- ja terveystoimen siirtyessä Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymälle. Tästä huolimatta kaupungin keskushallinnon henkilöstömäärä ei ole vähentynyt. Henkilöstöä ei ole voitu vähentää rakenteellisin keinoin, koska kuntien yhdistyessä tuli voimaan viiden vuoden irtisanomissuoja. Myös avoimeksi tulleet vakanssit on lähes säännönmukaisesti täytetty.

Konsernipalveluihin keskitettiin kaupungin hallinto-, henkilöstö-, kehitys-, laki-, omistajaohjaus- sekä talous- ja viestintäpalvelut. Yksittäisistä toiminnoista suurimpia muutoksia oli yleiskaavoituksen siirtäminen tekniseltä toimelta konsernihallinnon vastuulle. Henkilöstö jäi kuitenkin pääosin fyysisesti entisiin toimipisteisiinsä. Asiantuntija- ja toimistohenkilöstön keskittäminen konsernihallintoon on työntekijöiltä saadun palautteen mukaan koettu pitkälti keinoitekoiseksi ja osin myös toimintaa vaikeuttavaksi järjestelyksi.

Yleiskaavoituksen hallinnollista siirtoa konsernihallintoon on vaikea nähdä toimintaa tehostavana ratkaisuna. Järjestelystä ei toisaalta ole haittaakaan, koska yleiskaavahenkilöstö on edelleen fyysisesti samoissa toimitiloissa muun kaavoitushenkilöstön kanssa.

Kaupungin johtaminen

Toimialamalli muuttui, kun sosiaali- ja terveystoimi kaupungin tuottamana päättyi vuoden 2016 lopussa.

Aiemmista toimialajohtajista ainoastaan sivistysjohtajan tehtävät säilyivät uudessa organisaatiossa suunnilleen ennallaan. Sosiaali- ja terveystoimialan toimialajohtajasta tuli hyvinvointijohtaja ja teknisen ja ympäristötoimialan toimialan johtajuus siirtyi jo aiemmin kaupunkikehitysjohtajalle. Heidän tehtäväkenttensä asiantuntijaroolissaan etsii edelleen muotoaan. Kaupunkikehitysjohtajan tehtävät ovat osin päällekkäisiä kaupunginjohtajan kanssa. Näitä ovat muun muassa kaupunkistrategiaan, kaupunkisuunnitteluun ja elinkeinoelämään liittyvät tehtävät. Tarkastuslautakunnan havaintojen mukaan päällekkäisyys ei ole tarkoituksenmukaista eikä ole omiaan selkeyttämään organisaatiota ja johtajavastuita. Tämä lienee osasyynä siihen, että sektorin päällikköviranhaltijoiden osalta on havaittu huomattavan nopeaa vaihtuvuutta parin viime vuoden aikana. Yhteysjohtaja, strategia-päällikkö, elinkeinopäällikkö ja hankintapalveluja vetänyt hankinta-asiamies lähtivät kaupungin palveluksesta varsin lyhyeksi jääneiden palvelussuhteiden jälkeen. Näin nopea vaihtuvuus osoittaa, että organisaation johtamisessa ja tehtävien jaossa on korjattavaa.

Kaupunginjohtajainstituution tulevaisuudesta käytiin Lahden kaupungissa vuoden 2017 aikana ja etenkin vuoden loppua kohti kiihtyvää keskustelua. Johtamisen kehittämisessä on jo pidempiaikaisesti keskusteltu mahdollisesta pormestarihallintoon siirtymisestä. Kaupunginjohtajan ilmoitettua vuoden 2017 lokakuussa päätöksestään jäädä eläkkeelle vuoden 2018 toukokuun alusta, asetti kaupunginhallitus johtamismallin kehittämistyöryhmän. Työryhmä esitti varauksin pormestarihallintoon siirtymistä seuraavien kuntavaalien jälkeen. Olisi ollut toivottavaa, että siirtyminen olisi voitu toteuttaa jo viime kuntavaalien jälkeen. Nyt pormestarihallintoon valmistautuminen vaatii erikoisjärjestelyjä ja väliaikaisratkaisuja, jotka eivät ole omiaan vakauttamaan kaupungin ylintä johtamista.

Lahden ja Nastolan yhdistymisen arviointia

Lahden kaupungin ja Nastolan kunnan 15.12.2014 tekemän yhdistymissopimuksen mukaisesti uusi Lahden kaupunki aloitti toimintansa 1.1.2016. Tarkastuslautakunta arvioi vuoden 2016 arviointikertomuksessaan yhdistymisen hyviä puolia ja heikkouksia. Arviointia jatketaan nyt kun kaksi vuotta on kulunut yhdistymisestä.

Yhdistymissopimuksen mukaan yhdistymisen tarkoituksena on muun muassa vahvistaa alueen elinvoimaisuutta ja kilpailukykyä. Sopimuksessa painotettiin, että koko uutta yhdistynyttä aluetta kehitetään tasapuolisesti. Henkilöstöetuja ja palkkoja on harmonisoitu sopimuksen mukaisesti.

Uuden Lahden kaupunki saa yhdistymisen perusteella valtion yhdistämisasiavusta vuosina 2016 - 2018 yhteensä neljä miljoonaa euroa. Vuoden 2016 alusta aloittaneen uuden kaupungin kunnallisveroprosentiksi tuli Lahdessa vuonna 2015 voimassa ollut 20,25 %, jolloin Nastolan kaupungin osan asukkaiden verorasitus aleni 0,5 %. Lahti korotti kuitenkin kunnallisveroprosenttinsa vuoden 2018 alusta 20,75 prosenttiin.

Terveyskeskuksen vuodeosaston lakkauttaminen on herättänyt tyytymättömyyttä Nastolan alueella. Se on osa Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän terveydenhoidon uudistamis päätöstä. Kaupunginhallituksen toimiohjeella edellytettiin yhtymän lahtelaisvaltuutettujen tukevan uudistamis päätöstä vastoin yhdistymissopimuksen sitoumusta. Rakokiven koulun perusparannus lykkääntyi alkuperäissuunnitelmasta. Tarkastuslautakunta pitää kouluratkaisun viivästymistä valitettavana. Uusi monitoimitalo on kuitenkin aiempaa suunnitelmaa parempi ratkaisu. Vastaava on Lahdessa toteutettu Liipolassa ja Jalkarannassa.

Nastolan alueen toiminnallinen kehitys on käynnistetty nauhataajamamuotoisena Uusikylä - Rakokivi - Villähde alueilla. Tarkastuslautakunta edellyttää jatkossakin tarkkaa suunnittelua ja painopistealueiden määrittämistä, jotta alueesta tulee vetovoimainen asumiseen ja yritystoimintaan.

Myönteisenä asiana tarkastuslautakunta pitää palvelutarjonnan laajentumista Nastolan alueella lähinnä opetuksen ja päivähoidon toiminta-alueilla. Maankäytön ja kaavoituksen tehtäviin on käytettävissä aiempaan nähden merkittävästi laajentunutta asiantuntemusta ja voimavaroja. Suurimpia yhdistymisestä aiheutuneita tehtäviä oli kiinteistö- ja paikkatietojärjestelmien yhtenäistäminen. Tämä on vaatinut Lahden tekniseltä toimialalta ja sen henkilöstöltä merkittävää ponnistelua, koska Nastolan asemakaavoitetuilla alueilla ei esimerkiksi tonttijakoja ollut merkitty Lahden tavoin. Ripeän toiminnan ansiosta tonttijakojen ja tarvittavien lohkomis- ja kiinteistötoimitusten laatimisessa ollaan jo loppusuoralla, jota tarkastuslautakunta pitää kiitettävänä ajallisena saavutuksena. Kiinteistötoimitukset ovat aiheuttaneet jonkin verran rajankäyntejä ja muutoksia liikkumisyhteyksiin. Tarkastuslautakunnan saamien tietojen mukaan työ on kuitenkin sujunut varsin hyvässä yhteisymmärryksessä.

Yhdistymisen myötä uuden Lahden kaupungin pinta-ala on 517 km². Lahden pinta-ala oli aiemmin 154 km² ja Nastolan 362 km², eli Lahden kaupungin pinta-ala yli kolminkertaistui kuntien yhdistymisen johdosta. Lahden yhteinen tonttivaranto lisääntyi asumisen ja yrittämisen tarpeisiin. Tarkastuslautakunnan saamien tietojen mukaan Nastolaan sijoittuminen ei ole kuitenkaan saavuttanut yritystonttien osalta sitä kysyntää, jota on tavoiteltu. Tätä lautakunta pitää yllättävänä ja kehottaa yrityspalveluiden ja tonttitarjonnan markkinoinnin kohdentamista paremmin Nastolan alueelle.

Nastolan Yrityspalvelut Oy on päätetty sulauttaa Lahden kaupungin kiinteistöyhtiöön Spatium Toimitilat Oy:öön, mikä on aiheuttanut osaksi tyytymättömyyttä Nastolan alueen yrittäjien keskuudessa. Yhdistymisen toiminnalliset tavoitteet ja päämäärät tulee tarkastuslautakunnan mielestä selvittää kattavasti ja viivyttämättä, jotta uusi organisointi saadaan palvelemaan Nastolan alueen yrittäjiä tehokkaasti, ja avaa heille yhdistymisestä koituvien vahvuusien edut.

Tarkastuslautakunta toteaa, että organisaation toimintatapoja uudistettaessa muutosvastarinta ja uudistusten pelko ovat inhimillisiä reaktioita. Kaupungin uusi organisaatio on toiminut vasta niin lyhyen ajan, ettei liian pitkälle meneviä arvioita ”yhden kaupungin” toimintakulttuurista ole syytä tässä vaiheessa tehdä.

Lautakunnan mielestä kaupungin ylintä johtoa koskevat järjestelyt olisi pitänyt pystyä hoitamaan suunnitelmallisemmin hyvissä ajoin, jottei olisi ajaututtu nyt edessä oleviin väliaikaisratkaisuihin.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että asukastyytyväisyyttä tutkittiin heti tuoreeltaan, kun liittymiskokemus oli vasta alkuvaiheessa. Lautakunta edellyttää että kyselytutkimuksen tuloksia huomioidaan täysipainoisesti Lahden kaupungin tulevassa kehittämisessä ja että vastaavia mielipidekartoituksia tehdään säännöllisesti, jotta asukastyytyväisyyden muodostumisessa kaupunki pysyy ajan tasalla.

Kaupunkiympäristön henkilöstö ansaitsee tunnustuksen ripeästi sujuneesta Nastolan alueen kiinteistö- ja paikkatietojen yhtenäistämistä.

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän arviointia

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän (jäljempänä Hyky) ensimmäisen toimintavuosi maakunnan sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajana oli värikäs. Hyky selviytyi tehtävästään talouslukujen valossa tyydyttävästi. Toiminnallisesti ei palvelutarjonnassa vielä tapahtunut suuria muutoksia ainakaan lahtelaisten osalta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon menot Päijät-Hämeessä alenivat Hykyn ilmoituksen mukaan 11 milj. euroa vuoteen 2016 verrattuna. Vertailukelpoista tilinpäätöstä ei ollut, joten yhtymä teetti vertailulaskelmat ulkopuolisella konsulttiyhtiöllä. Laskelmat ovat kuitenkin osin harhaanjohtavat. Esimerkiksi kaupungin maksettavaksi jääviä ns. vanhoja eläkkeitä ja kilpailukykysovimuksen vaikutuksia henkilöstömenoihin ei ole huomioitu oikein. Kaupungin laskelmien mukaan em. 11 milj. euron 'säästö' kutistuukin noin neljään miljoonaan euroon. Hykyn johto on esittänyt, että käytännössä menovähennys olisi ollut jopa 30 milj. euroa, koska terveydenhuollon menot kasvavat joka vuosi. Toisaalta Hyky:n johto on myöntänyt, että säästöjä tehtiin liikaa ja liian nopeasti. Hyky:n toiminta-alueella suoritettujen terveyskeskusten vuodeosastojen lakkauttamiset herättivät julkisuudessa eniten keskustelua ja arvostelua. Toimintamuutos olisi edellyttänyt tehostettujen asumispalvelupaikkojen ja kotiin vietävien palvelujen riittävää lisäämistä. Hoitoketjun kuntoon saattaminen joudutaan tältä osin tekemään jälkikäteen. Resurssointi on ollut tarpeeseen nähden niukkaa myös terveyskeskus- ja hammaslääkäripalveluissa. Akuutti 24:n odotusajat pidentyivät tehtyjen

henkilöstösopistusten vuoksi.

Lahden tarkastuslautakunnan näkökulmasta hoitoketju ei vielä kukaan toimi kunnolla. Terveyskeskuslääkärin ja hammaslääkärin vastaanotolle pääsyä joutuu odottamaan kohtuuttoman pitkään. Kotihoidossa on puutteita ja asiakkaita hämmentäviä ja muuttuvia toimintatapoja. Valittu monituottajamalli on sekava ja toiminnan valvominen on riittämätöntä. Hyky:n perustamisen yhtenä keskeisenä tavoitteena oli, että perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välinen hoitoketju saadaan vihdoin toimimaan saumattomasti. Tämä tavoite ei tarkastuslautakunnan mielestä ainakaan vielä ole toteutunut.

Palvelujen saatavuuden kriteerit ovat lautakunnan käsityksen mukaan entistä tiukemmat esim. vanhus- ja vammaispalveluissa. Varsinkin vammaispalveluissa suoritettujen toimet ovat herättäneet arvostelua. Tarkastuslautakunta otti vuoden 2015 arviointikertomuksessaan kantaa siihen, että osalle vanhusesta oli vammaispalveluja myönnetty vammaispalvelulain perusteella, vaikka palvelut olisi pitänyt myöntää sosiaalihoitolain tai vanhuspalvelulain mukaan. Palvelutarve on nyt arvioitu uudelleen ja palvelut myönnetään sosiaalihoitolain ja vanhuspalvelulain perusteella. Tämä on heikentänyt palvelutasoa ja johtanut joissakin yksittäistapauksissa kohtuuttomaan lopputulokseen. Päätöksissä ei aina ole kuultu vammaista henkilöä itseään. Valmistelussa ei ole myöskään kysytty Lahden vammaisneuvoston kantaa vammaispalvelulain ja Suomenkin vuonna 2016 ratifioiman YK:n vammaispalvelusopimuksen velvoitteiden mukaisesti.

Kuntayhtymän menosäästöt ovat olleet pitkälti omistajakuntien edellyttämiä. Hyky:lle asetettiin heti ensimmäiselle toimintavuodelle 2,75 % säästötaavoite, josta saavutettiin 1,6 %. Lahden kaupungin osat Hyky:ltä vuonna 2017 olivat yhteensä 350,2 milj. euroa. Alkuperäinen talousarvio oli 344,7 milj. euroa. Ensimmäinen toimintavuosi huomioiden ylitystä voidaan pitää vielä kohtuullisena. Lahtelaisten saamat sosiaali- ja terveyspalvelut eivät merkittävästi muuttuneet, vaikka niiden järjestämistä vastuu siirtyi kaupungilta Hyky:lle. Vanhustenpalveluja koskevat toimintamuutokset oli jo suoritettu toimintojen ollessa vielä kaupungin hoidossa. Hyky on jatkanut kaupungin päätöksillä aloitettua Paavolan terveysaseman toimintojen siirtämistä saneerattavan kaupungin sairaalan tiloihin.

Hyky on suuri organisaatio, jossa muutokset tapahtuvat hitaasti. Esimerkiksi henkilöetuuksien harmonisointi on ollut odotettua hitaampaa. Oman lukunsa muodostavat tietojärjestelmät, joiden yh-

tenäistämässä hyvinvointiyhtymä ajautui vakaviin ongelmiin. Nämä ovat jatkuneet edelleen koko kevään ajan.

Lahden kaupungin näkökulmasta on tärkeää, että Hyky:n ja kaupungin toimintojen yhdyspintaan jääneiden tehtävien osalta päästään toimimaan työnjakkoon. Näitä ovat esimerkiksi kaupunkilaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyö, oppilashuolto, ympäristöterveydenhuolto, yhdistysten toimintavastukset ja ennen kaikkea työllisyyden hoito. Osa

näistä toiminoista on näillä näkymin tulossa maakuntahallinnon tehtäväkenttään.

Kaupungin tarkastuslautakunta piti toimintakauden aikana yhteisen kokouksen Hyky:n tarkastuslautakunnan ja yhtymän johdon kanssa. Kokouksen perusteella Lahden tarkastuslautakunta tuli siihen tulokseen, että Hyky:n rakenteet ovat uudistuneet hitaasti ja toiminnot ovat vielä pitkälti aiempina kuntablokkeinaan yhtymän sisällä. Hyky:llä ei edelleenkään ole omaa tarkastushenkilöstöä.

Tarkastuslautakunnan mielestä Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä on kokonaisuutena katsottuna suoritunut kohtuullisesti ensimmäisestä toimintavuodestaan. Muutos on ollut suuri ja toimintojen yhtenäistäminen ottaa aikansa. Lautakunta korostaa kuitenkin, ettei palvelujen saatavuutta saa heikentää liiallisilla säästövaatimuksilla. Hyky:n toiminnallisten tavoitteiden saavuttamisen arviointi kuuluu yhtymän tarkastuslautakunnalle.

Lahden tarkastuslautakunnan mielestä Hyky on niin suuri toimintaorganisaatio, että sillä tulisi olla omaa henkilökuntaa niin sisäisessä tarkastuksessa kuin myös yhtymän tarkastuslautakunnan työtä avustamassa.

Sisäisen valvonnan arviointia

Kaupunginhallituksen toimintakertomukseen sisältyy selonteko sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä. Selonteko perustuu palvelualueiden toiminnasta antamiin selvityksiin sekä sisäisen tarkastuksen arviointitietoihin. Kaupunginhallitus on todennut yhteenvetona, että sisäinen valvonta on Lahden kaupungissa tyydyttävällä tasolla. Tarkastuslautakunta kiinnittää muutaman esimerkitapauksen avulla huomiota sisäisen valvonnan tehostamisen tarpeeseen. Johtavien viranhaltijoiden tulisi kaupungin organisaatiossa omalla esimerkillään näyttää mallia korkeasta moraalista ja ohjeiden noudattamisesta. Valitettavasti näin ei aina ole asian laita.

Konsulttipalvelujen hankinta Ääni Company Oy:ltä

Ääni Company Oy nimiseltä yritykseltä on vuoden 2017 lopussa ja vuoden 2018 alussa hankittu palveluja yhteensä 36 000 euron (alv 0) arvosta. Yritys on hoitanut mm. joulukylän videoprojektin, Lahti Lackathon -tilaisuuden puhujakulmauksen sekä helmikuun 2018 valtuustoseminaarin strategiatyöpajan toteuttamisen ja materiaalit. Saatujen selvitysten mukaan

yrityksen toimitusjohtaja oli itse ottanut yhteyttä kaupungin strategian valmistelijoihin lokakuussa 2017. Kaupungin hankintaohjeistuksen mukaan yli 5 000 euron palveluhankinnat tulee kilpailuttaa. Kyseisiä ketjutettuja hankintoja ei ole kilpailutettu eikä niistä ole tehty viranhaltijapäätöksiä. Palveluja tuottaneen konsulttiyhtiön hallituksen puheenjohtaja ja yrityksen työntekijä on kaupungin strategiatyöhön osallistuvan johtavassa asemassa olevan viranhaltijan puoliso. Ääni Company Oy on merkitty kaupparekisteriin 15.9.2016 ja sen kotipaikka on Helsinki. Väistämättä herää kysymys, miksi näin lyhyen aikaa toimineelta helsinkiläiseltä yritykseltä on hankittu palveluja ilman kilpailutusta tai minkäänlaisia päätöksiä. Pahimman vaihtoehdon mukaan kyse on sisäisestä rakenteellisesta korruptiosta.

Kaupungin markkinointipalvelujen hankinta Ellun Kanat Oy:ltä

Kaupunkimarkkinointiryhmä kartoitti marraskuussa 2017 vaikuttajaviestintään erikoistuneita konsulttitoimistoja, jotka voisivat laatia vaikuttamissuunnitelman kaupungin edunvalvonnan tehostamiseksi. Kuultavaksi kutsuttiin kaksi asiaan erikoistunutta konsulttitoimistoa, joilta pyydettiin tarjous vaikuttamissuunnitelman laadinnasta. Valinta kohdistui helsinki-

läiseen Ellun Kanat Oy nimiseen viestintätoimistoon. Yritykseltä hankittiin tilanneanalyysi, edunvalvontastrategia ja kahden vuoden vaikuttamissuunnitelma 29 500 euron (alv 0) hintaan. Elinvoima- ja kilpailukykypalveluja vetävä yhteysjohtaja teki hankinnasta viranhaltijapäätöksen 21.12.2017. Samalta yritykseltä hankittiin heidän tarjouksensa mukaisesti kaupunginjohtajan rekrytointikampanja hintaan 25 700 euroa (alv 0). Tätä hankintaa ei vastoin kaupungin hankintaohjeistusta kilpailutettu. Konsernipalvelujohtaja teki hankinnasta viranhaltijapäätöksen 5.4.2018. Päätöksessä todetaan, että rekrytointikampanja on osa aiemmin hankittua vaikuttamissuunnitelmaa. Tarkastuslautakunnan mielestä jälkimmäisessä on kyse omasta erillisestä hankinnasta, joka olisi pitänyt kilpailuttaa. Konsulttiyrityksen johtohenkilöiden poliittiset taustat huomioiden suorahankinta näyttää myös moraalisesti arveluttavalta ja muistuttaa ikävällä tavalla ”hyvä veli” -järjestelmästä.

Liipolan monitoimitaloon hakematta jäänyt investointiavustus

Liipolan monitoimitalo Onni valmistui syksyllä 2015. Vanhan puretun koulurakennuksen paikalle rakennettuun monitoimitaloon koottiin saman katon alle päiväkotia, koulu ja kirjasto. Tätä varten oli ”Koko Liipola oppimisympäristönä” -hanke, johon kaupunki on saanut päätöksen yhteensä 622 182 euron avustuksista ARA:lta (asumisen ja rahoituksen kehittämiskeskus). Niitä on kirjattu vuosien 2013 – 2015 tilinpäätöksiin saamisiksi 443 394 euroa. Avustuspäätöksen mukaan maksatushakemus piti tehdä investoinnin valmistuttua, mutta se jäi tekemättä. Tästä syystä **kaupungilta jäi yli 600 000 euron avustukset saamatta ja tilinpäätöksessä saamisina olevat hieman yli**

440 000 euroa on kirjattava luottotappioiksi.

Kaupunginhallituksen 26.3.2018 hyväksymässä vuoden 2017 tilinpäätöksessä tai sen liitetiedoissa ei ole mitään mainintaa Liipolan monitoimitaloon myönnettyjen avustusten menettämistä. Kaupungin sisäinen tarkastus on alkuvuodesta 2018 alkanut selvittää asiaa.

Kaupungin PHP Holding Oy:n osakkeiden myynti

Kaupunginjohtaja on 19.9.2017 tehnyt päätöksen 20 PHP Holding Oy:n osakkeen myynnistä 30 000 eurola (1 500 euroa/osake). Siinä vaiheessa osakkeiden markkinahinta oli selvästi tätä korkeampi. Kaupungin hankintatoimen ohjeen mukaan irtainta omaisuutta ulkopuolisille myytessä on otettava huomioon mahdolliset ilmoitus- ja muut myyntikulut. Suosituksena on nettihuutokaupan järjestäminen, jossa on asetettu käypä lähtöhinta. Asianhallintajärjestelmässä olevien tietojen perusteella PHP Holding Oy:n osakkeet on myyty kaupungille tullessa tarjouskirjeessä tarjotulla hinnalla. Privanet-konserni on listaamattomien yritysten arvopapereiden välittämiseen erikoistunut sijoituspalvelukonserni ja sen listalla myydään myös PHP Holding Oy:n osakkeita. Kaupunginjohtajan myyntipäätöspäivää edeltävä hinta Privanet-listalla oli 1 950 euroa/osake ja 22.9.2017 hinta oli 1 900 euroa/osake. Kauppahinnasta vähennetään 2 %:n palkkio ja 0,8 %:n varainsiirtovero. Jos kaupunki olisi myynyt 20 PHP Holding Oy:n osaketta Privanetin kautta hintaan 1.900 euroa/osake, niin kulujen jälkeen kaupunki olisi saanut 36 936 euroa. Kaupunginjohtaja on myynyt kaupungin omaisuutta selvästi markkinahintaa alemmalla hinnalla.

Kärkitoimenpide: Kaupungin avoin data

Tavoite	Toimintakertomus	Tarkastuslautakunnan arvio
Koordinoidaan ja johdetaan kaupunkitasoisen avoimen datan määrittelyä. Mittari: Määritelmä datojen avaamisesta ja aikataulusta on toteutunut.	Avoimen datan alusta on otettu käyttöön. Datojen avaaminen kaupunkitasolla on oheistettu. Tila: Toteutui	Avointa dataa on Lahden kaupungin osalta saatavilla vasta hyvin vähän.

Avoindata.fi on Väestörekisterikeskuksen ylläpitämä portaali, jossa julkishallinnon toimijat voivat julkaista omia aineistojaan. Käytännössä kyseessä on tietokokoelma niistä kuntakohtaisista asioista, joita kukin kunta on halunnut järjestelmään ladata. Avoin data on kaikkien vapaasti katseltavissa, ladattavissa, kopioitavissa, muokattavissa, jaettavissa ja käytettävissä missä tahansa lainmukaisessa toiminnassa ilman taloudellisia, juridisia, teknisiä, sosiaalisia tai käytännöllisiä rajoitteita.

Kaupungin tietohallinnosta saadun selvityksen mukaan toimintamallia avoimen datan julkaisemiseksi on mietitty kaupunkitasoisesti ja julkaistavia tietoa-aineistoja yritetään tunnistaa jatkuvasti. Asia on saadun selvityksen mukaan edistynyt hitaasti resurssien vähyydestä johtuen.

Perusajatuksena koko avoimen datan julkaisemisessa on innovaatioiden tukeminen sekä paikallisesti, alueellisesti, kansallisesti että kansainvälisesti. Ajatuksena on, että kun eri toimijoilla on käytettävissä laadukasta ja oikeaa dataa eri aihepiireistä, niin toimijat voivat innovoida kokonaan uusia palveluita tuohon dataan perustuen. Tätä kautta ainakin yritetään vahvistaa kaupungin kilpailukykyä ja yritysystävällisyyttä. Tulevaisuudennäkymänä myös ympäristölliset näkökulmat voivat toteutua, jos ympäristöön liittyviä tietoa-aineistoja saadaan julkaistua.

Kirjaututtaessa Avoindata.fi - portaaliin (huhtikuussa 2018) löytyy tietokannasta noin 1 600 erillistä julkisyhteisöjen sinne tallentamaa data-tietoa. Lahden kaupungin osalta portaalista löytyy vain yksi tietoa-aineisto, joka sisältää kaupungin karttatietoja.

Tarkastuslautakunta toteaa, että avoimen datan käytettävyys kilpailukyyn ja ympäristökaupunki-imagon edistäjänä on vielä aivan alkumetreillä. Ajantasaisen tiedon nopea saatavuus on nykypäivänä selkeä kilpailuvaltti. Lautakunnan mielestä olennaisten datatietojen syöttäminen järjestelmään pitää pystyä suorittamaan nykyistä ripeämmin.

Hankintoja ja omaisuuden myyntejä ei kilpailuteta ja päätökset tehdään vastoin yksiselitteisiä ohjeita. Liian usein päätökset perustuvat sattumanvaraisiin yhteydenottoihin. Tämä lisää rakenteellisen korruption vaaraa.

Suositus: Hankinta- ja muiden ohjeiden noudattamista ja valvontaa tulee parantaa. **Tarkastuslautakunta suosittaa eettisten ohjeiden laatimista viranhaltijoille ja työntekijöille.**

Kärkitoimenpide: Smart & Clean yhteistyöhanke

Tavoite	Toimintakertomus	Tarkastuslautakunnan arvio
Omistajaohjauksen avulla asetetaan S&C yhteistyöhankeita tukevat tavoitteet konserniyhtiöille. Mittari: Tavoitteet on asetettu.	Asia on huomioitu osana konserniohjetta. Tila: Toteutui.	Konserniyhtiöille ei ole asetettu erillisiä ao. hanketta tukevia tavoitteita.
Luodaan S&C portfolio kehitys- ja referenssikohteista. Mittari: Syötetään alueen yrityksiä S&C hankkeisiin yhdessä mm. LADEC:in kanssa.	Kehityskohteiden määrät ja niissä mukana olevat yritysten määrät kasvavat Tila: Toteutui osittain.	Hanke on lähtenyt eteneeseen hitaasti. Yksi paikallinen yritys on saatu mukaan hulevesien käsittelyn referenssikohteeseen.

Smart & Clean -hanke on kärkitoimenpiteenä strategian elinvoimaa ja ympäristöä koskevassa muutosohjelmassa. Hankkeen avulla pyritään edistämään kaupungin vetovoimaa ja yritysten kilpailukykyä lisääviä innovatiivisia hankintoja ja investointeja.

Sitran 1.4.2016 viiden vuoden määräajaksi perustaman pääkaupunkiseudun Smart & Clean -säätiön tavoitteena on kehittää pääkaupunkiseudusta ja Lahdesta maailmanluokan testialue puhtaissa ja älykkäissä ratkaisuissa, joita kaupungistuva ja fossiilisen energian käytöstä eroon pyrkivä maailma tarvitsee. Tavoitteena on, että pääkaupunkiseutu ja Lahti tarjoavat parhaat ratkaisut maailman kaupunkien haasteisiin ja toimivat näytekkunana suomalaisille ja kansainvälisille yrityksille. Säätiössä ovat mukana kumppaneina Helsinki, Espoo, Kauniainen, Vantaa ja Lahti, yritykset, valtio sekä Uudenmaan liitto.

Säätiön tavoitteena on järjestää ja koordinoita yhteistyötä valtion, kaupunkien, yritysten, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten välillä. Yhteistyön tuloksena tavoitellaan 20–30 konkreettista Smart & Clean -liiketoimintaa ja -referenssejä mahdollistavaa projektia. Nämä liittyisivät mm. liikenteeseen, ruokaan, asumiseen ja energiaan.

Säätiön toiminta rahoitetaan lahjoituksilla ja avustuksilla. Tavoitellun budjetin mukaan viiden vuoden rahoitustarve olisi 7,5 miljoonaa euroa. Siitä kolmannes tulisi seudun kaupungeilta, kolmannes Sitralta ja kolmannes yrityksiltä. Valtion osuus suunnataan työ- ja elinkeinoministeriöltä kaupungeille kasvuso- pimusrahoituksella Smart & Clean -projekteihin.

Lahden kaupunki on ilmoittanut säätiön toimin-

taan lähtiessään tuovansa mukaan yritysten ja kaupungin ympäristöosaamisen. Lahti on ilmoittanut olevansa kaupunkikehittämisen ympäristöosaajana pääkaupunkiseudun luonteva yhteistyökumppani ja tulevaisuuden aktivoimaan erityisesti pk-yrityksiä.

Saatujen selvitysten mukaan Lahden kaupunki ei ole toistaiseksi asettanut konserniyhteisöilleen erillisiä Smart & Clean -hankkeeseen liittyviä tavoitteita. Yritysten mukaan saaminen on lähtenyt hyvin verkkaisesti liikkeelle. Hulevesiratkaisujen referenssikohteiden toteuttamiseen on saatu mukaan Upponor Oy. Kohteena ovat Ranta-Kartanon alueen hulevesiratkaisut. Jatkossa tavoitteena on saada mukaan lisää lahtelaisia yrityksiä myös niihin hankkeisiin, jotka käynnistyvät Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupunkien alueilla. Yritysten mukaan saamisessa Ladec Oy:ltä toivotaan nykyistä aktiivisempaa roolia. Saatujen selvitysten mukaan ongelmana on myös rahoituselementtien puuttuminen. Hankkeisiin on ollut käytettävissä vain hallitusohjelman AIKO-rahoitusta (alueelliset innovaatiot ja kokeilut), joka on yksinään riittämätön merkittävien kehittämiskokonaisuuksien toteuttamiseen. Kaupungin vastuuhenkilöt odottavatkin jatkoon kannalta uusia avauksia yritysten ja korkeakoulujen suunnalta.

Tarkastuslautakunta toteaa, että pyrkimykset kaupungin vetovoiman ja yritysten kilpailukykyyn lisäämiseksi Smart & Clean -säätiön hankkeisiin tukeutuen ovat varsin kapealla pohjalla. Säätiössä Lahti haluaa kohottaa imagoaan ja profiloitua osaksi pääkaupunkiseutua. Hankkeiden rahoitus on epävarmalla pohjalla. Paikallisesti on mukaan saatu tähän mennessä vain yksi yritys, jonka toimialaan vesienkäsittelyjärjestelmät kuuluvat muutoinkin. Ympäristöosaamista on pidetty Lahden vahvuusalueena. Lautakunta toivoo, ettei kyseinen hanke jää vain suunnitelman asteelle.

Kärkitoimenpide: Sitran Vaikuttavuusinvestoinnit työllistäviin kokeiluihin

Tavoite	Toimintakertomus	Tarkastuslautakunnan arvio
Käynnistetään 3-vuotinen vaikuttavuusinvestointihanke työllisyyden edistämiseksi. Mittari: Työttömyyden perusteella maksetut etuudet vähenevät vuoteen 2016 verrattuna	Työllisyys-SIB:n alustavat reunaehdot ja toimintasuunnitelma Lahden kaupungin osalta on määritetty. Tila: Toteutui osittain.	Talousarviossa määriteltyyn mittariin nähden tavoite ei toteutunut miltään osin. Toimintakertomuksessa mainittu työllisyys-SIB on täysin alkutekijöissä eikä toteutumisesta ole mitään varmaa.

Sitra (Suomen itsenäisyyden juhlarahasto) on vuonna 2015 julkaissut SIB-oppaan julkiselle sektorille ja se löytyy netistä <https://media.sitra.fi/2017/02/27175024/Selvityksia106-2.pdf>. SIB (Social Impact Bond) on tulosperusteinen rahoitussopimus, joka on yksi vaikuttavuusinvestoinnin toteutusmuoto. Siinä pääoman takaisinmaksu ja pääomalle maksettava tuotto perustuvat toiminnan tuloksellisuuteen ja hyvin usein sen mukanaan tuomaan taloudelliseen säästöön. Sijoittaja kantaa näin kokonaan hankkeen taloudellisen riskin, kun taas julkinen sektori suurimpana hyödyn saajana maksaa vain tuloksista.

Sitran oppaan mukaan SIB-malli sai alkunsa Isossa-Britanniassa, jossa sopimuksia on lukumääräisesti eniten eli 24 kappaletta. Toiseksi eniten niitä on tehty Yhdysvalloissa. Manner-Euroopan ensimmäiset SIB-hankkeet toteutettiin Saksassa ja Hollannissa, ja jatkoa seurasi Belgiassa ja Portugalissa. Viidesä vuodessa sopimusten kokonaismäärä maailmalla on kasvanut yhteensä 44:ään. Mallia on hyödynnetty esimerkiksi nuorisotyöttömyyden ja kodittomuuden vähentämiseen, lasten kouluvalmiuksien lisäämiseen sekä vankien uudelleentuomioiden ehkäisyyn.

Sitran tavoitteena on rakentaa vaikuttavuusinvestoimiselle ekosysteemiä Suomeen ja kokeilla siihen liittyen muun muassa SIB-mallia käytännössä. Sitran mukaan tyypillisen SIB-hankkeen valmistelu kestää keskimäärin 6 – 12 kuukautta. Lahden kaupunki ja Hollolan kunta ovat joulukuussa 2015 ilmoittaneet Sitralle kiinnostuksensa SIB-pilotointiin erityisesti työllisyyden edistämisen teemoihin. Kaupunki on keuhällä 2016 antanut KL-Kuntahankinnat Oy:lle sitoumuksen liittymisestä puitesopimukseen KLKH111 Vaikuttavuusinvestointi – Työllistämisen edistäminen. Tällaista puitesopimusta ei kuitenkaan löydy Kuntahankintojen järjestelmästä. Kaupungin sitoumuksessa mainitulla tunnuksella KLKH111 löytyy Tulosperusteisen rahoitusmallin hankehallinnoija lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin liittyviin hankkeisiin 2016 – 2018.

Kaupungin asianhallintajärjestelmästä löytyy niukasti dokumentteja työllisyys-SIB hankkeesta. Elinvoima- ja työllisyysjaoston 14.3.2016 pöytäkirjassa on maininta, että jaosto on kuullut asiantuntijana Sitran johtavaa asiantuntijaa Sari Rautiota (klo 13.05 – 13.23). Pöytäkirjassa ei ole mitään muuta merkintää asiasta. Raution kokoukselle esittämän aineis-

ton mukaan SIB-hankekokonaisuudesta 3/2016 on syntymässä kolme rahastoa, joista yksi on Lahden työllistymisen edistämistä koskeva hanke. Aineistos- sa on todettu, että Lahdenkin osalta hankehallinnoi- jan/hankehallinnoijien kilpailutusprosessi on käyn- nistymässä.

Toinen maininta työllisyys-SIB hankkeessa löytyy elinvoima- ja työllisyysjaoston 14.7.2016 pöytäkirjas- sa, jossa on pöytäkirjan tarkastajia koskevan asian kohdalla mainittu Vaikuttavuusinvestoimisen mah- dollisuudet -seminaarista 14.6.2016 klo 13.00 alkaen.

Samassa kohdassa on mainittu, että jaoston kokous alkaa klo 14.00 eli seminaarille on varattu aikaa tunti.

Työ- ja elinkeinoministeriön Timo Lindholmin 19.10.2017 päivätyssä TyöSIB-hankkeen esityksessä olevan alustavan aikataulun mukaan hankehallinnoi- jan kilpailutus ja valinta tapahtuu 1/2018 mennessä ja uusilla kunnilla tai alueilla on mahdollisuus tulla mu- kaan 12/2018 saakka. Varsinainen toteutus ja pääomi- en nostaminen jatkuvat vuoden 2020 loppuun asti. Vaikuttavuuden todentaminen ja palkkioiden maksu tapahtuu vuosina 2021 – 2023.

Edellä olevan selvityksen perusteella SIB-hankkeessa vuonna 2017 ei ole tapahtunut käytännössä mitään, eikä sillä ole voinut olla myöskään vaikutuksia työttömyyden perusteella maksettuihin etuuk- siin. **Toimintakertomuksessa esitetty väite tavoitteen osittaisesta toteutumisesta ei pidä paikkaansa.**

SIB-malli ja sen vaikuttavuusinvestoimisen toteutusmuoto on korkealintoinen toive yksityisten si- joittajien rahoilla toteutettavasta hankkeesta, jota Sitra markkinoi kunnille. Lahti on ensimmäisten joukossa ilmoittautunut mukaan kokeiluun. Tämä ei ole ensimmäinen kerta, kun Lahti on mukana lä- hes mielikuvituksellisessa hankkeessa. Työllisyystilanne Lahdessa on valtakunnallisesti niin heikko, että nyt tarvittaisiin haaveilun sijaan konkreettisia toimia.

5.2 Sivistyksen palvelualue

Sivistyksen palvelualueella oli yhteensä 28 toiminnallista tavoitetta, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan 16 toteutui.

Arviointi muutosohjelmien tavoitteiden toteutumisesta	Kyllä	Ei	Ei voida arvioida
SIVISTYKSEN PALVELUALUE			
A: Osallisuus: Rohkaisemme omavastuuseen ja osallisuuteen			
- EVA -arviointityökalu on otettu käyttöön, kaikkien lautakuntiin menevien asioiden osalta on suoritettu ennakoarviointi		x	
- Unicefin Lapsiystävällinen kunta -mallin toimintasuunnitelma (ennakkovaikutusten arviointi) on tehty ja malli on käytössä	x		
- tehdään kehittämissuunnitelma vuorovaikutukseen ja palvelujen uudistamiseen		x	
- tehdään osallisuusohjelman toteuttamissuunnitelma ja sitä toteutetaan		x	
B: Hyvinvointi: Toteutamme palvelut joustavasti ja vaikuttavasti			
- lukiolaiset osallistuvat lukioaikana vähintään kahteen kulttuuritapahtumaan	x		
- tarjotaan asukkaille yhteisöllisiä kokemuksia/500 tapahtumaa/12500 osallistujaa	x		
- luodaan osaamismerkkijärjestelmä Wellamo -opiston opiskelijoille	x		
- aktivoidaan kaupunkilaisia kulttuuriin ja liikuntaan: 5 %:n kasvu käyttäjissä			x
- laaditaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma v. 2017-2020		x	
- osallistuminen valtakunnalliseen lapsi ja perhepalvelujen muutosohjelmaan	x		
- avustusten ja käyttövuorojen kohdentaminen lasten ja nuorten liikuntaan, 5 % kasvu eri sektoreiden harrastajamäärissä			x
- lasten ja nuorten media-, kirjallisuus-, kirjastokasvatus- sekä tietoyhteiskunnan kansa- laistaitojen edistäminen, osallistujien määrät	x		
- kulttuurikasvatuksen suuntaaminen lapsille ja nuorille, kävijämäärien kasvu	x		
- kokeillaan Wellamo -opiston toimintaa virtuaalisesti osana palveluketjua	x		
- tuotetaan kotikirjastopalvelu 75 asiakkaalle		x	
- toteutetaan vertaisopetusta 60 tuntia, yhteensä 300 osallistujaa ja opastajaa	x		
- hankkeet käynnissä, onnistuneet toimintatavat ja yhteistyömallit vakinaistettu – nuorisopalveluiden Ohjaamo -hanke ja Matkalla Duuniin -hanke	x		
C: Elinvoima ja Ympäristö: Vahvistamme teoilla kilpailukykyä ja huolehdimme ympäristöstä			
- kaupunkitasoinen avoimen datan määrittely ja aikataulutus on toteutettu	x		
- sataman-urheilukeskuksen alueen liikunta-, kulttuuri- ja matkailualueen kehittämissuun- nitelma on valmistunut ja käsitelty päätöksenteossa	x		
D: Johtaminen: Teemme työtä vuorovaikutteisesti ja vastuullisesti			
- kannustetaan henkilöstöideoiden esittämiseen, määrä kasvaa edellisvuodesta			x
- nopea toimintakulttuuri, yhdenmukainen ohjeistus ja aikataulutus käytössä		x	
- esimiehet tiedostavat vastuunsa viestinnässä			x
- kehityskeskustelut käyty vuosittain kaikkien kanssa	x		
- strategian jalkauttaminen kaupunkikonsernin henkilöstön työskentelykulttuuriin siten, että strategian tavoitteet näkyvät käytännössä		x	
E: Uudistuminen: Uudistamme rakenteita ja toimintatapoja rohkeasti			
- osallistutaan tiedolla johtamisen edistämiseen määrittelemällä kaupunkitasoisesti joh- don työpöydän tiedot valmiiksi	x		
- lisätään sähköistä asiointia, vähintään yksi uusi sähköinen palvelu			x
- osallistutaan palveluohjelman laadintaan kaupungin palvelujen tuotteistamiseksi	x		
- osallistutaan kaupunkitasoiseen asiakkuuden hallinnan kehittämiseen	x		

Toimintakertomuksen toteumatiedoista poikkeavat arviot

• EVA (ennakkovaikutusten arviointi) -työkalu on käytössä kaikissa lautakuntaan menevissä päätöksissä. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut, koska arviointi on pilotti-luonteisesti vain eräissä päätösasioissa.

• Lapsiystävällinen kunta -mallin toimintasuunnitelma (ennakkovaikutusten arviointi) on tehty ja malli on käytössä. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut kun suunnitelma on tehty, mutta malli ei ole käytössä.

• Vuorovaikutukseen ja palvelujen uudistamiseen on tehty kehittämissuunnitelma. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut, kehittämissuunnitelmaa ei ole tehty ja suunnitelman laatiminen on siirretty osallisuuden ja hyvinvoinnin vastuualueelle.

• Laaditaan osallisuusohjelman toteuttamissuunnitelma ja sitä toteutetaan. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut, koska toteuttamissuunnitelmaa ei ole laadittu.

• Aktivoidaan kaupunkilaisia kulttuuriin ja liikuntaan: 5 %:n kasvu käyttäjissä. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen. Tarkastuslautakunnan mielestä toteutumista ei voida arvioida, koska käyttäjämäärien kasvua ei ole mitattu.

• Laaditaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2017 – 2020. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut, koska suunnitelmaa ei ole vielä laadittu.

• Kohdennetaan avustuksia lasten ja nuorten liikuntaan tavoitteena 5 %:n kasvu harrastuksen aloittajissa. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen. Tarkastuslautakunnan mielestä toteutumista ei voida arvioida, koska harrastajamäärän lisääntymisestä ei ole mittaustietoa.

• Tuotetaan kotikirjastopalvelu 75 asiakkaalle. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei toteutunut, kun asiakkaita oli 67.

• Kannustetaan henkilöstöideoiden esittämiseen ja määrä kasvaa edellisvuodesta. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen. Tarkastuslautakunnan mielestä toteutumista ei voida arvioida, koska määrästä ei ole mittaustuloksia.

• Esimiehet tiedostavat vastuunsa viestinnässä. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä toteutumista ei voida arvioida, koska kehittämistyö on vielä kesken.

• Strategia on jalkautettu henkilöstön työskentelykulttuuriin siten, että strategian tavoitteet näkyvät käytännössä. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut, koska strategia ja arvot käydään henkilöstön kanssa läpi vasta vuoden 2018 kehityskeskusteluissa.

• Lisätään sähköistä asiointia tavoitteena vähintään yksi uusi sähköinen palvelu. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen siten, että on perustettu sähköisten palveluiden kehittämissuunnitelma. Tarkastuslautakunnan mielestä toteutumista ei voida arvioida, koska uusista sähköisistä palveluista ei ole esitetty selvitystä.

5.3 Kaupunkiympäristön palvelualue

Kaupunkiympäristön palvelualueella oli yhteensä 25 toiminnallista tavoitetta, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan 15 toteutui.

Arviointi muutosohjelmien tavoitteiden toteutumisesta	Kyllä	Ei	Ei voida arvioida
KAUPUNKIYMPÄRISTÖN PALVELUALUE			
A: Osallisuus: Rohkaisemme omavastuuseen ja osallisuuteen			
- asukastyytyväisyys kasvaa Tegy:n asukaskyselyssä	x		
- asukastilaisuuksien ja kyselyjen määrä lisääntyy	x		
- kaavavalitusten määrä vähenee	x		
- lisätään kaupunkilaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia suunnittelussa	x		
- aktivoidaan osallistumista sosiaaliseen mediaan, kävijämäärät kasvavat	x		
B: Hyvinvointi: Toteutamme palvelut joustavasti ja vaikuttavasti			
- lisätään asukkaiden tietoisuutta liikunta- ja ulkoiluapaikoista			x
- leikki-, ulkoilu- ja liikunta-alueet vertailukaupunkeja paremmat			x
- edistetään ikäihmisten asumista, vähintään 5 hissiavustusta tai hissiä /vuosi		x	
C: Elinvoima ja Ympäristö: Vahvistamme teoilla kilpailukykyä ja huolehdimme ympäristöstä			
- kaupungin avoin data, määritelmä avaamisesta ja aikataulusta tehty	x		
- valmistellaan vähintään yksi alueellisesti vaikuttava Smart & Clean hanke	x		
- laaditaan vuoteen 2050 ulottuva tiekartta luonnonvarojen kulutuksen sekä kasvihuonepäästöjen vähentämiseksi	x		
- keskeiset strategiset ympäristömittarit määritelty v. 2017	x		
- VT 12 eteläisen kehätien tiesuunnitelman kilpailutusten ja rakennustöiden toteutuminen suunnitelmien mukaisesti	x		
- nykyisen valtatie muutossuunnittelu koko toteutettavalla tielinjalla käynnissä		x	
- sitovat hulevesisuunnitelmat valmiit Ranta-Kartanon ja Askon alueella		x	
- ulkopuolisen rahoituksen hankkiminen keskustan hulevesihankkeelle	x		
- sataman-urheilukeskuksen alueen liikunta-, kulttuuri- ja matkailualueen kehittämissuunnitelma on valmistunut ja viety päätöksentekoon maaliskuussa 2017	x		
D: Johtaminen: Teemme työtä vuorovaikutteisesti ja vastuullisesti			
- edistetään sallivia ja joustavia toimintatapoja, paremmat arvosanat esimiehille työhyvinvointikyselyssä			x
- löydetään tulpat ja avaajat työhyvinvointikyselyssä / esimiestyön arvosanat			x
- esimiehet tiedostavat vastuunsa viestinnässä, työhyvinvointikyselyn tulokset			x
- strategian jalkauttaminen henkilöstön työskentelykulttuuriin siten, että strategian tavoitteet näkyvät käytännössä, käsittely kehityskeskusteluissa		x	
E: Uudistuminen: Uudistamme rakenteita ja toimintatapoja rohkeasti			
- osallistutaan tiedolla johtamisen edistämiseen määrittelemällä kaupunkitasoisesti johdon työpöydän tiedot valmiiksi	x		
- sähköisen asioinnin käyttömäärä suhteessa kaikkeen asiointiin on kasvanut			x
- osallistutaan palveluohjelman laadintaan kaupungin palvelujen tuotteistamiseksi	x		
- osallistutaan kaupunkitasoiseen asiakkuuden hallinnan kehittämiseen	x		

Toimintakertomuksen toteumatiedoista poikkeavat arviot

- Lisätään asukkaiden tietoisuutta liikunta- ja ulkoilupaikoista. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä toteutumista ei voi arvioida, koska asiaa ei ole mitattu.
- Leikki-, ulkoilu- ja liikunta-alueet ovat vertailukaupunkien keskiarvoa paremmat. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä toteutumista ei voida arvioida, koska vertailutietoja muihin kaupunkeihin ei ole esitetty.
- Edistetään ikäihmisten asumista vähintään viidellä hissiavustuksella tai hissillä/vuosi. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut kun vuoden loppuun mennessä on toteutunut vain yksi hissiavustuspäätös.
- Nykyisen valtatie 12:sta muutossuunnittelu koko toteutettavalla tielinjalla on käynnissä. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain, kun Reissumiehenkadun katu- ja tiesuunnitelma on valmistunut. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut.

- Sitovat hulevesisuunnitelmat on laadittu Ranta-Kartanon ja Askon alueille. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut, koska suunnitelmat eivät ole valmistuneet.
- Strategia on jalkautettu henkilöstön työskentelykulttuuriin siten, että strategian tavoitteet näkyvät käytännössä. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoite ei ole toteutunut, koska strategian vienti kehityskeskustelutasolle tapahtuu vasta vuonna 2018.
- Sähköisen asiointin käyttömäärä suhteessa kaikkien asiointiin on kasvanut. Toimintakertomuksessa tavoitteen on ilmoitettu toteutuneen osittain. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoitteen toteutumista ei voi arvioida, koska sähköisen asiointin prosenttisuudesta ei ole selvitystä.

Kaupunginjohtaja Jyrki Myllyvirta ja kaupunkikehitysjohtaja Olli Alho jakoivat ämpäreitä kaupunkilaisille Aleksin avajaisissa marraskuussa 2016.

Lapakiston retkeilyalueella on helppo liikkua.

6. Tarkastuslautakunnan muut havainnot ja arviot

6. Tarkastuslautakunnan muut havainnot ja arviot

6.1 Kaupungin talous

Lahden kaupungin talous kehittyi vuonna 2017 myönteiseen suuntaan. Tilikauden tulos + 17,2 milj. euroa on 19 milj. euroa parempi kuin talousarviota laadittaessa ennakoitiin. Vuosikatteeksi muodostui 60,7 milj. euroa, mikä on kaupungin paras saavutus tällä vuosituhanella ja euromääräisesti paras kautta aikain. Verotuloja kertyi yli 12 milj. euroa ja rahoitustuottoja 7 milj. euroa ennakoitua enemmän. Valtionosuudetkin ylittivät talousarvion noin 2 milj. eurolla. Kaupungin oman palvelutuotannon kustannukset pysyivät kiitettävästi talousarvion raameissa. Suurin ylitys tuli tavan mukaan ostopalveluista kuntayhtymältä, nyt ensimmäistä kertaa Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymältä. Lisäasukutuksen määrä oli 8 milj. euroa.

Liikaan optimismiin kaupungin talouden osalta ei kuitenkaan ole varaa. Lähes kaikki suuret kaupungit ja myöskin Päijät-Hämeen kunnat tekivät hyvät tilinpäätökset. Kaupungin tulosta paransivat eräät kertaluonteiset erät. Näitä oli mm. peliyhtiö Supercellin kaupasta kertynyt 3 milj. euron yritysveroerä, joka verosuukien jakoperusteiden vuoksi on Lahdella vain "lainassa". Summa jaettiin kunnille kiinteiden kertoimien pohjalta, jotka perustuvat aiempiin jako-osuuksiin siitä huolimatta, että koko veropotti kuuluu Helsingin kaupungille. Jatkossa kertoimia muutetaan niin, että summa peritään muilta kunnilta pois ja ohjataan Helsingille.

Lahdessa yhden 20 milj. euron johdannaisen osalta on noudatettu erillisarvostusta ja bruttoperiaatetta, jossa koronvaihtosopimuksen tekohetken arvon ja tilinpäätöksen arvon välinen negatiivinen erotus on kirjattu rahoituskuluksi ja pakolliseksi varaukseksi, jota

tarkistetaan myöhemmin tilikausina. Kyseisen johdannaisopimuksen negatiivinen markkina-arvo vuoden 2016 lopussa oli - 3,3 milj. euroa, mikä on vuonna 2017 kirjattu vuoden 2016 tilinpäätöksessä olevan edellisten tilikausien ylijäämään vähennykseksi ja pakolliseksi varaukseksi. Johdannaisen negatiivinen markkina-arvo vuoden 2017 lopussa oli pienentynyt - 2,1 milj. euroon, minkä vuoksi pakollista varausta purettiin 1,2 milj. eurolla. Tämä kirjattiin kaupungin vuoden 2017 tuloslaskelmaan rahoituskulujen vähennyksenä ja se paransi kaupungin vuosikatetta ja tulosta 1,2 milj. euroa. Tässä tapauksessa kirjanpitosäännökset mahdollistavat edellä selostetun menettelyn, jossa kuluja ei tarvitse missään vaiheessa kirjata tulosvaikutteisesti. Tässäkin tapauksessa 2,1 milj. euron negatiivisen johdannaisen vuonna 2017 Lahden kaupungin kirjanpitoon tehdyt kirjaukset näkyvät 1,2 milj. euron tulosparannuksena. Kuntien joustavat kirjanpitosäännökset vaikeuttavat kuntien vuotuisten talouslukujen vertailua.

Arviointikertomuksessa on perinteisesti vertailtu Lahden kaupungin talouden tunnuslukuja muiden suurten kaupunkien sekä Päijät-Hämeen kuntien tilinpäätöslukuihin. Lahdessa asukasta kohti laskettu lainamäärä (6 312 €/asukas) on vertailukaupunkeihin nähden huolestuttavan suuri. Asukaskohtaisissa konsernilainoissa Lahden (9 180 €/asukas) edellä on vain Espoo, jonka lainamäärän viime vuosien kasvu selittyy yli miljardin maksaneesta länsimetron rakentamisesta. Kaupungin investointitaso on huomattavan korkea, vaikka väkiluku ei käytännössä kasva lainkaan. Investoinneista suuri osa on palvelutuotannon kiinteistökannan perusparannus- ja korvausinvestointeja. Lähi-vuosina odottava valtava investointitarve huomioiden Lahti ei tule selviämään taloudenpidostaan ilman, että palvelutarjontaa tarkastellaan nykyistä kriittisemmin ja joistakin toiminnoista luovutaan.

Suurten kaupunkien 2017 tunnuslukuja

	Vuosikate milj. €			Tulos milj. €		
	2017	Muutos	€/asukas	2017	Muutos	€/asukas
Espoo	230,9	31,9	827	86,5	26,6	310
Helsinki	837,9	30,5	1 299	483,1	12,9	749
Joensuu	41,4	12,8	544	10,0	11,0	131
Jyväskylä	67,1	7,8	479	13,5	9,1	96
Kouvola	22,7	- 1,9	269	- 2,7	- 8,5	- 32
Kuopio	57,5	13,3	486	9,2	15,4	78
Lahti	60,7	46,7	507	17,2	27,0	144
Oulu	119,2	43,0	589	38,5	43,2	190
Pori	40,9	3,0	484	15,9	6,2	188
Tampere	85,1	10,7	367	- 10,7	6,3	- 46
Turku	39,0	- 33,2	205	7,1	- 4,2	37
Vantaa	164,0	- 14,8	735	40,4	- 24,1	181

Lapset arvioivat kaupungin leikkipuistoja, kuva Perhepuistosta.

	Kaupungin lainat milj. €			Konsernilainat milj. €		
	2017	Muutos	€/asukas	2017	Muutos	€/asukas
Espoo	805,7	- 51,5	2 885	3 429,7	243,0	12 280
Helsinki	1 206,0	-165,0	1 870	4 984,7	44,7	7 731
Joensuu	228,9	45,2	3 008	486,0	64,0	6 387
Jyväskylä	365,8	- 27,3	2 609	1 035,0	- 30,7	7 382
Kouvola	199,7	17,2	2 371	346,7	13,1	4 116
Kuopio	329,8	- 9,8	2 789	947,2	3,1	8 011
Lahti	755,0	10,5	6 312	1 098,0	108,5	9 180
Oulu	632,6	- 38,5	3 128	808,1	- 66,1	3 996
Pori	243,5	18,4	2 878	451,7	0,7	5 339
Tampere	527,8	39,5	2 275	1 454,6	144,4	6 271
Turku	757,1	81,8	3 989	1 383,9	75,6	7 292
Vantaa	1 007,4	- 90,1	4 515	1 970,9	- 68,4	8 834

Päijät-Hämeen kuntien vuoden 2017 tunnuslukuja

	asukasluku	vero -%	Vuosikate €/as.	Lainat €/as.
Hartola	2 882 (-44)	21,50	469 (-90)	4 673 (-589)
Asikkala	8 251 (-57)	20,75	577 (-76)	1 453 (-354)
Padasjoki	3 027 (-43)	21,00	686 (+346)	2 827 (-76)
Hollola	23 789 (-8)	21,00	672 (+138)	2 236 (-371)
Heinola	19 133 (-220)	20,50	529 (+195)	3 498 (+402)
Lahti	119 573 (+121)	20,25	507 (+183)	6 312 (+76)
Sysmä	3 862 (-90)	19,00	535 (+91)	74 (-27)
Orimattila	16 225 (-46)	20,75	338 (-26)	1 323 (+279)
Kärkölä	4 509 (-36)	21,75	530 (+330)	1 972 (-116)

Johdannaissopimukset

Tarkastuslautakunta on vuosien 2015 ja 2016 arviointikertomuksissa käsitellyt johdannaissopimuksia. Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto on 21.3.2017 antanut lausunnon n:o 116 johdannaisten käsittelystä. Lausunnossa ei oteta kantaa yksittäisen sopimuksen suojaavuuteen, vaan se jää kirjanpitovelvollisen ratkaistavaksi. Tämä lausuma antaa kunnille varsin vapaat kädet lausunnon käytäntöön soveltamisessa. https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Lausunto116_koronvaihtosopimusten-kasittely_korj12052017.pdf

Lausunnon mukaan erillisarvostus ja bruttoperiaatte ovat lähtökohtana johdannaisten kirjanpidollisessa käsittelyssä. Tällöin voimassa olevat sopimukset arvostetaan sopimuskohtaisesti tilinpäätöspäivän arvoon. Koronvaihtosopimuksen tekohetken arvon ja tilinpäätöspäivän arvon välinen negatiivinen erotus kirjataan rahoituskuluksi ja pakolliseksi varaukseksi, jota tarkistetaan myöhemmin tilikausina. Lahdessa näin on menetelty yhden 20 milj. euron johdannaisten (voimassa 25.5.2035 – 25.5.2055) osalta.

Jos koronvaihtosopimuksen nimellismäärä ja voimassaoloaika vastaavat taseeseen merkittyä erillislainan määrää ja juoksuaikaa, voidaan poiketa edellä mainitusta erillisarvostuksen periaatteesta. Tässä ns. nettokäsittelyssä suojaavan koronvaihtosopimuksen käypää arvoa ja arvon muutosta ei merkitä taseeseen, vaan ne esitetään liitetietoina. Lahdessa edellä selostettua yhtä johdannaista lukuun ottamatta kaikkien muiden osalta on noudatettu nettokäsittelyä.

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston lausunnossa on erikseen todettu, että esimerkiksi koronvaihtosopimuksen hyötyä ei tule esittää tulosvaikutteisesti, jos hyöty on kompensoitu optiosopimuksella tai myöhemmin syntyvillä negatiivisilla kassavirroilla. **Lahdessa hyödyt on koko 2000-luvun ajan kirjatut tulosvaikutteisesti. Tämän käytännön jatkamisen oikeellisuus on tarkastuslautakunnan arvion mukaan kyseenalaista edellä selostettu lausunto huomioiden.**

Liitteessä 2 on esitetty yhteenveto Lahden johdannaista.

6.2 Päätöksenteko eräissä konserniyhtiöitä koskevissa asioissa

Konserniyhtiöiden toimintaa ohjaavat konserniohjeet. Lahdessa voimassa olevien ohjeiden mukaan kaupunginhallituksen konserni- ja tilajaostolla on vastuu konserniohjauksesta. Konserni- ja tilajaoston tehtävänä on kaupunkikonsernin toiminnan ohjaaminen ja yhteensovittaminen sekä ohjeiden antaminen kaupungin edustajille tytäryhteisöjen hallintoelimsä käsiteltäviin asioihin. Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota kolmen esimerkin myötä siihen, ettei päätöksenteko kaikissa konserniyhtiöitä koskevissa asioissa ole ollut riittävän avointa eikä ohjeistuksen mukaista.

ICT-toiminnan siirtäminen Provincia Oy:öön

Kaupunginhallitus käsiteli 27.10.2014 kaupunginjohtajan esitystä Lahden Tietotekniikka -taseyksikön toimintojen ulkoistamisesta. Esityksenä oli, että kaupunginhallitus päättää valtuuttaa konsernipalvelut käynnistämään kilpailutuksen tavoitteena perustietotekniikan palveluiden hankkiminen ulkoiselta palveluntuottajalta sekä käymään tarvittavat neuvottelut toimittajien kanssa liiketoimintasiirron toteuttamisesta. Kilpailutus toteutetaan yhdessä PHSotey:n kanssa, jos mahdollista. Kaupunginhallitus hylkäsi tuolloin päätösesityksen ja päätti kehittää tietotekniikkatoimintoja kaupungin omana toimintana.

Asiaa käsiteltiin uudelleen 25.4.2016. Tuolloin kaupunginhallitus päätti Lahden kaupungin ja Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän tukipalveluyhteistyön kehittämistä koskevan asian kohdalla ICT-palveluiden osalta mm. seuraavaa:

- Lahden kaupunki neuvottelee muiden Calpro Oy:n (nykyisin Provincia Oy) omistajien kanssa yhtiön toiminnan laajentamisesta kattamaan perustietotekniikan ja muut erikseen sovittavat tietotekniikkatoiminnot,
- em. laajennuksen jälkeen Lahden kaupunki alkaa valmistella tietotekniikkatoimintojen siirtämistä Calpro Oy:lle ja ulkoistaa perustietotekniikkansa ja muut erikseen sovittavat tietotekniikkatoiminnot Calpro Oy:lle.

Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan kaupunginhallituksen 25.4.2016 tekemä päätös oli vain aiesuunnitelma valmistelun aloittamisesta. **Kaupungin ICT -palveluiden ulkoistaminen on niin mer-**

kittävä asia, että se olisi tullut tuoda valmistelun jälkeen omana asianaan vähintään kaupunginhallituksen konserni- ja tilajaoston päätettäväksi. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Liiketoimintasiirto Provincia Oy:lle tapahtui vuoden 2017 alusta ilman minkään kaupungin luottamustoimielimen päätöstä. Asiasta on kirjattu kaupungin vuoden 2017 talousarvioon seuraavaa: *“Calpro Oy:n toiminta laajenee voimakkaasti, kun sen vastuulle siirtyvät liikkeenluovutuksena Lahden Tietotekniikan palvelut ja Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän perustietotekniikka. Toiminnan laajentuessa liikevaihto lähes kolminkertaistuu ja henkilömäärä kaksinkertaistuu.”* Onkin esitetty tulkintoja, että kaupunginvaltuusto on näin päättänyt asiasta hyväksyessään kaupungin vuoden 2017 talousarvion. Tämä ei tarkastuslautakunnan mielestä ole kuitenkaan riittävä käsittelytapa.

Yllättävät käännteet kaupunkikonsernin tietotekniikkapalvelujen järjestämisessä jatkuivat vuonna 2017. Hyvin pian em. liikkeenluovutusjärjestelyjen jälkeen todettiin, ettei Provincia Oy:llä olekaan riittäviä resursseja ICT-palvelujen hoitamiseen. Tarkas-

tuslautakunnan käsityksen mukaan osaamisvajetta on aiheuttanut mm. se, että useita avainhenkilöitä on vuosien saatossa lähtenyt pois Lahden Tietotekniikan palveluksesta. Tähän on varmasti vaikuttanut jatkuva epävarmuus toiminnan tulevaisuudesta. Provincia Oy päätti luopua ICT-toiminnoista ja niiden myyntiä koskeva kilpailutusprosessi käynnistyi vuoden 2017 lopulla. Samaan yhteyteen ovat ajoittuneet moninaiset tietoliikenneongelmat, jotka eivät ole omiaan lisäämään ostajatahojen kiinnostusta. Helmikuussa 2018 Provincia Oy:n tietojärjestelmiin ujutettu haittaohjelma halvaannutti viikon ajaksi lähes kokonaan kaupungin ja hyvinvointikuntayhtymän atk-toiminnot. Tapaus sai suurta valtakunnallista julkisuutta. Kaupunkikonsernin tietoturva ei kuitenkaan tältä osin voida suuremmin syyllistää. Vastaavia tapauksia on sattunut muissakin organisaatioissa. Valtion viestintävirasto kiitti Provincia Oy:tä tapauksen avoimesta uutisoinnista. Kyseisiä tapauksia pyritään yleisesti salaamaan maineen menettämisen pelossa. **Tiedotaminen on vastaavien kyberhyökkäysten ennaltaehkäisyn kannalta ensiarvoisen tärkeää ja Provincia Oy toimikin tältä osin kiitettävästi.**

Tarkastuslautakunta toteaa, että Lahden kaupungin ICT-palveluiden liikkeenluovutus kaupungin tytäryhtiölle on tehty ilman minkään luottamushenkilötoimielimen varsinaista päätöstä. Hyvän ja avoimen hallinnon näkökulmasta ei voida pitää riittävänä päätöksentekona sitä, jos liikkeenluovutus on muodollisesti ”päätetty” talousarvion hyväksymisen yhteydessä ja asiasta on muutaman rivin maininta talousarvionkirjassa.

Vuohelan Herkku Oy:n toimitilarakentamiseen osallistuminen

Kaupunginhallitus päätti 14.11.2016 asiassa ”Tilaratkaisut elinkeinopolitiikan välineenä” että Lahti ottaa käyttöön uuden työllisyys- ja elinkeinopoliittisen työkalun osallistumalla harkinnanvaraisesti erilaisiin yrityslähtöisiin tilahankkeisiin tytäryhtiöidensä kautta. Päätöksen perusteluosassa todettiin mm. että

- tilahankkeisiin osallistuttaessa on erityisesti pidettävä huolta siitä, että sijoituksen tuottokorko määritellään markkinahintaiseksi ja kaupungin tytäryhtiön kannalta kyseessä on tuottava sijoitus, jonka tarkoi-

tuksena on auttaa yrityksiä sijoittumaan Lahteen ja menestymään täällä.

-päätökset tilahankkeisiin lähtemisestä tullaan tekemään konserni- ja tilajaostossa konserniohjeina tytäryhteisöille.

Kaupunginhallituksen päätöksen taustavaikuttimena oli Hartolassa toimivan gluteenittomia leipomotuotteita valmistavan Vuohelan Herkku Oy:n suunnitelma toiminnan siirtämisestä Lahden kaupunkiin. Toukuussa 2017 leipomoyhtiö ilmoitti rakentavansa Lahden Jokimaan teollisuusalueelle kaupungin vuokratontille 6000 m²:n leipomorakennuksen. Kaupungin

toimitilayhtiö Spatium Toimitilat Oy sijoitti 1,5 milj. euroa (24,9 %) Vuohelan Herkku Oy:n kanssa perustettavaan kiinteistöyhtiöön, joka rakennuttaa uudet toimitilat leipomolle.

Tilahankkeeseen osallistumista ei vastoin kaupunginhallituksen 14.11.2016 tekemää päätöstä käsitelty kaupunginhallituksen konserni- ja tilajaostossa. Päätös tehtiin Spatium Toimitilat Oy:n hallituksessa, ja kaupunginjohtaja teki viranhaltijapäätöksen lainan myöntämisestä tarkoitusta varten kaupungin konsernipankista. Konsernipalveluissa omistajaohjausasiasta huolehtiva kaupungin kehittämispäällikkö selvitti tarkastuslautakunnan 1. jaoston kokouksessa 29.11.2017, että Vuohelan Herkku Oy:lle rakennettavien tilojen osalta on kyse taloudellisesti kannattavasta eli liiketoiminnallisesta hankkeesta. Tämän vuoksi sen osalta ei ole tarvinnut tehdä erillistä päätöstä konserni- ja tilajaostossa. Päätös olisi vaadittu, jos kyse olisi ollut elinkeino- tai työllisyyspolitiikasta. **Lautakunnan mielestä Vuohelan Herkku Oy:n tuotannon Lahteen saamisessa on enemmänkin kyse kaupungin elinkeino- ja työllisyyspolitiikasta.** Kehittämispäällikkö on sittemmin myös ilmoittanut, että päätös

osallistua Vuohelan Herkku Oy:n hankkeeseen tehtiin Spatium Toimitilat Oy:n hallituksessa. Yhtiön hallitus on arvioinut asiat, joihin tarvitaan omistajapoliittinen kanta. **Tarkastuslautakunnan käsityksen mukaan omistajaohjausta ei käytännössä ole silloin lainkaan, jos harkintavalta tällaisten hankkeiden kannattavuuden ja omistajaohjauksen tarpeen osalta on pelkästään tytäryhtiöiden hallituksilla.**

Julkisuudessa olleiden tietojen mukaan Lahti Energia Oy toimittaa Vuohelan Herkku Oy:n uuteen tuotantorakennukseen paistouunien lämmitysjärjestelmän. Leipomon uunien tarvitsema energia tuotetaan maakaasulla, jolla lämmitetään paistouunien arinoiden alla kiertävää termoöljyä. Kyse on uudesta energia- ja ekotehokkaasta ratkaisusta. Laitoksen savukaasuista otetaan talteen hukkalämpö, jota hyödynnetään kiinteistön lämmittämisessä. Tarkastuslautakunta ei ole saanut pyytimiään tietoja siitä, missä määrin Lahti Energia Oy on osallistunut järjestelmän rakentamisen kustannuksiin. Lautakunta ei toisaalta pidä kovin uskottavana sitä, että Lahti Energia Oy olisi toiminut asiassa täysin omin päin ilman konsernijohtolta saatua ohjeistusta.

Tarkastuslautakunta toteaa, että päätöksenteko kaupungin uudesta linjauksesta osallistua yritysten tilahankkeisiin on jäänyt periaatepäätöksen tasolle. Mikään toimielin kaupungin hallinnossa ei ole tehnyt nimenomaista päätöstä osallistumisesta Vuohelan Herkku Oy:n toimitilarakentamiseen. Tämä ihmetyttää tarkastuslautakuntaa varsinkin siksi, kun em. periaatepäätöksessä juuri oli linjattu, että päätökset tilahankkeisiin lähtemisestä tehdään kaupunginhallituksen konserni- ja tilajaostossa. Tässä tapauksessa yrittäjän kumppaniksi on lähdetty ilmeisesti pelkästään kahden kaupungin tytäryhtiön hallitusten päätöksillä.

Tarkastuslautakunta toteaa, että yrittäjiä on kohdeltava tasapuolisesti. Lahti -konsernin omistajaohjaus ei tässä tapauksessa ole toiminut kaupungin elinkeinostrategian, tehtyjen päätösten ja hyvän hallintotavan mukaisesti.

Spatium Toimitilat Oy:n toimitusjohtajan bonuspalkkio

Tarkastuslautakunta arvioi vuosien 2012 ja 2013 arviointikertomuksissaan Lahden Seudun Kuntateknikka Oy:lle (LSKT Oy) rakennettujen uusien toimitilojen riskejä kaupunkikonsernin kokonaistalouden näkökulmasta. Toimitilat rakennutti silloinen konserniyhtiö Lahden Tilatalot Oy. Tarkastuslautakunta arvioi tuolloin, että Lahden Tilatalot Oy:n kannattavuus on täysin sidottu ao. tilojen vuokralaisen maksukykyyn. Tarkastuslautakunnan riskiarvio realisoitui kun LSKT Oy ajautui konkurssiin ja vuokrasopimus tiloista päättyi vuoden 2016 lopussa. Yhtiölle rakennettu toimitila oli vuoden 2017 alussa lähes tyhjillään.

Lahden Tilatalot Oy sulautettiin vuonna 2015 Lahden Hallit Oy:öön, jonka nimi muutettiin samana vuonna Spatium Toimitilat Oy:ksi. Yhtiön hallitus käsitteli vuoden 2016 lopussa LSKT Oy:n jäljiltä tyhjentyneen Kallio-Pietilän toimitilakiinteistön tulevaisuutta. Uusien vuokralaisten saaminen oli yhtiön elinehto. Niinpä Spatium Toimitilat Oy:n toimitusjohtajalle päätettiin maksaa bonuspalkkiota siinä suhteessa, kun Kallio-Pietilän tiloihin saataisiin vuokralaisia. Bonus sidottiin tilojen käyttökatteseen tietyllä laskentakaavalla ilman, että palkkiolle olisi asetettu ylärajaa. Tilojen vuokraus onnistuikin vastoin odotuksia niin hyvin, että tällä hetkellä tilat ovat kylmiä ulkohalleja lukuun ottamatta täynnä. Toimitusjohtajalle kertyi bonusta tilojen vuokrauksesta halli-

tuksen päättämällä kriteereillä peräti 30 656,60 euroa.

Lahden kaupungin konserniohjeiden 6.3 kohdan (Omistajan kannanottoa vaativat asiat) mukaan **tytär-yhteisön on pyydettävä dokumentoitu lausunto kaupunginjohtajalta** etukäteen ennen päättävien elintensä päätöksentekoa eräissä erikseen määriteltyissä asioissa. Näitä ovat mm. tytär-yhteisön hallintoelimille maksettavien palkkioiden ja **toimitusjohtajalle maksettavien palkka-, bonus- ja muiden etujen määrät** ja määräytymisperusteet sekä niissä tapahtuvat muutokset.

Kaupunginjohtaja on ilmoittanut, ettei Spatium Toimitilat Oy:n toimitusjohtajan bonusperusteista pyydetty häneltä konserniohjeiden edellyttämää lausuntoa eikä hän ole ollut asiasta tietoinen. Kaupunginjohtaja toteaa antamassaan selvityksessä lisäksi, ettei yhtiön hallitus bonusperusteista päättäessään ilmeisesti ole käsittänyt bonuksen maksimimäärää tilojen vuokrauksen onnistuessa täysmääräisesti. Nyt bonus kasvoi Lahti -konsernissa maksimina noudatettua kahden kuukauden palkan määrää selvästi korkeammaksi. Spatium Toimitilat Oy:n nykyinen hallitus päätti 4.1.2018 bonuksen maksamisesta toimitusjohtajalle. Edellisen hallituksen tekemän päätöksen katsottiin olevan sitova ja bonuspalkkio päätettiin maksaa. Tarkastuslautakunnan mielestä yhtiön hallitus ja toimitusjohtaja ovat toimineet asiassa vastuuttomasti. Kyseessä on ollut toimitusjohtajan oma taloudellinen etu.

Tarkastuslautakunta toteaa, että Lahti konsernin omistajaohjaus on tässä tapauksessa pettänyt pahasti. Kaupunki valitsee konserniyhtiöiden hallitukseen edustajansa, joiden tehtävänä on valvoa yhtiön ja kaupunkikonsernin etua sekä ohjeiden noudattamista. Konserniyhtiöiden toimitusjohtajien tulee tuntea konserniohjeistus ja toimia niiden mukaan vastuullisesti. Tässä tapauksessa näyttää siltä, että yhtiön hallitus on ollut täysin toimitusjohtajan viettämissä.

Edellä selostettujen kolmen tapauksen perusteella lautakunta on huolissaan omistajaohjauksen nykytilasta. Tarkastuslautakunta on arviointikertomuksissaan toistuvasti kiinnittänyt huomiota konserniohjauksen ja asioiden dokumentoinnin tehostamisen tarpeeseen. Kehitys näyttää kulkevan huonompaan suuntaan. Konserniyhtiöt elävät pitkälti omaa elämäänsä eikä kokonaisuus ole riittävässä määrin kaupunginhallituksen konserni- ja tilajaoston eikä konsernijohdon hallinnassa.

Spatium Toimitilat oy:n toimitusjohtajan tulospalkka osoittaa, että koko omistajaohjauksen ketju on pettänyt. Asia koskee sekä kaupungin että yhtiön ylintä johtoa. Kenelläkään heistä ei ole intressiä ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin asiassa, vaikka kyse on selvästä väärinkäytöksestä. Tätä voidaan pitää Lahti-konsernin sisäisenä rakenteellisenä korruptiona.

6.3 Konserttitalon keskeneräiseksi jäänyt asunto-osa

Tarkastuslautakunta käsitteli vuoden 2015 arviointikertomuksissaan Konserttitalon saneerausta ja tehtyjä kiinteistöjärjestelyjä. Kaupunginhallitus päätti vuonna 2013 Konserttitalon tilojen vuokraamisesta Lahden Konservatorio Oy:n käyttöön. Järjestelyssä taloa hallinnoiva Musiikkiopiston Omakotisäätiö myi kiinteistön kahdelle lahtelaiselle kiinteistösijoitusyhtiölle. Ehtona oli, että tulevassa kiinteistön saneeruksessa konservatorion toiminta jää pitkäaikaisesti Konserttitaloon. Kiinteistön ostajan tarkoituksena oli toteuttaa Konserttitalon perusparannushanke siten, että rakennukseen tulee uudisrakennuksena ns. torniosa ja siihen asuinhuoneistoja. Kaupunginhallitus oikeutti tilakeskuksen allekirjoittamaan yhtiön kanssa valmistellun esisopimuksen, jolla kaupunki vuokraa konserttisaliosan 20 vuodeksi.

Tarkastuslautakunta käsitteli vuoden 2015 arviointikertomuksissaan myös Asemapäällikön talon myyntiä. Sen yhteydessä kaupunki oli edellyttänyt ostajilta selvityksiä taloudellisista resursseista korjaustöiden suorittamiseksi. Konserttitalon osalta näin ei menetelty vaikka riskit olivat moninkertaiset Ase-

Tarkastuslautakunnan aiemmat epäilyt Konserttitalon kiinteistöjärjestelyihin liittyvistä riskeistä ovat realisoituneet keskeneräiseksi jääneen rakennustyömaan muodossa. Keskeneräinen rakennus ei kaupunkikuvaa kaunistaa ja kertoo karulla tavallaan kohteeseen valittujen yhteistyökumppaneiden epäonnistuneesta hankekokonaisuudesta.

Suositus: Tarkastuslautakunta uudistaa vuoden 2014 arviointikertomuksessa tekemänsä esityksen Lahden kaupunkikonsernille laadittavasta rakenteellisen korruption vastaisesta toimintaohjelmasta, jossa kartoitetaan riskit ja määritellään ehkäiseviä eettisiä ohjeita.

mapäällikön taloon verrattuna. Tarkastuslautakunta totesi vuoden 2015 arviointikertomuksissaan, että konserttitalon uusi asunto-osa oli jäänyt huomattavassa määrin keskeneräiseksi. Sitä se on edelleen. **Konserttitalon ja Asemapäällikön talon kaupoissa kaupungin vaatimukset yhteistyökumppaneiden taloudellisista resursseista poikkesivat merkittävästi.** Tarkastuslautakunta päätyikin vuoden 2015 arviointikertomuksissaan epäilemään, että Konserttitalon kiinteistöjärjestelyt saattoivat olla ikävä esimerkki lahtelaisesta rakenteellisesta korruptiosta. Myytiinhän myös kaupungin teknisen viraston toimitalo samalle operoijalle. Tarkastuslautakunta oli jo vuoden 2014 arviointikertomuksissaan esittänyt suositukseen, että Lahden kaupunkikonsernille laaditaan rakenteellisen korruption vastainen toimintaohjelma, jossa kartoitetaan riskit ja määritellään ennalta ehkäiseviä eettisiä ohjeita.

Konserttitalon asunto-osan rakentaminen on ollut keskeytyksissä yli kaksi vuotta rakennuttajan rahoitusvaikeuksien vuoksi. Maaliskuussa 2018 rakennuttajayhtiö asetettiin konkurssiin. Rakennushanke jatkuu mahdollisesti aikanaan uuden rakentajan toimesta, sikäli kun joku uskaltaa jatkaa pitkään sään armoilla keskeneräisenä ollutta rakennushanketta.

Konserttitalon keskeneräiseksi jäänyttä torniosaa voidaan pitää rakenteellisen korruption muistomerkkinä.

LIITE 1

Vuoden 2017 arviointikertomuksen laadintaan liittyvät esteellisydet

Reijo Oksanen

- Kaupunginhallituksen, työllisyystoimikunnan sekä elinvoima- ja työllisyysjaoston jäsen 31.5.2017 saakka;
- Sivistyslautakunnan ja Wellamo -opiston johtokunnan jäsen sekä Nastolan Yrityspalvelu Oy:n hallituksen puheenjohtaja 1.6.2017 lähtien

Erkki Nieminen

- Lahden Jäähalli Oy:n hallituksen puheenjohtaja 1.6.2017 lähtien

Inga-Maija Hyppölä

- Lahden vanhusneuvoston jäsen 1.6.2017 lähtien

Pekka Airamo

- Liikunta- ja kulttuurilautakunnan varajäsen 1.6.2017 lähtien

Lasse Koskinen

- Kaupunginhallituksen 2. varapuheenjohtaja sekä konserni- ja tilajaoston puheenjohtaja 31.5.2017 saakka;
- Spatium Toimitilat Oy:n hallituksen jäsen

Kari Känkänen

- Teknisen ja ympäristölautakunnan jäsen 31.5.2017 saakka;
- Nastolan aluejohtokunnan varajäsen 1.6.2017 lähtien

Arja Nikkanen

- Teknisen ja ympäristölautakunnan varapuheenjohtaja ja Lahti Aqua Oy:n hallituksen jäsen 31.5.2017 saakka;
- Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy:n ja Lahti Energia Oy:n hallituksen jäsen 1.6.2017 lähtien

Sinikka Ruuska

- Päijät-Hämeen tekstiilihuolto Oy:n hallituksen jäsen 1.6.2017 lähtien

Terttu Pohjolainen

- Lahden Talot Oy:n hallituksen jäsen 30.6.2017 saakka ja Kiinteistö Oy Naskunvuon hallituksen varajäsen 31.12.2017 saakka;
- Lahden Konservatorio Oy:n hallituksen jäsen;
- Teknisen ja ympäristölautakunnan jäsen 31.5.2017 saakka

Kristiina Joensuu

- Teknisen ja ympäristölautakunnan jäsen sekä Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän hallituksen varajäsen 1.6.2017 lähtien
- Lahden Konservatorio Oy:n hallituksen jäsen 8.9.2017 alkaen

Anja Sagulin

- Päijät-Hämeen Ajoharjoittelurata Oy:n hallituksen jäsen 30.6.2017 saakka

Riitta Erviä

- Lahden Talot Oy:n, Lahden Asunnot Oy:n ja Lahden Palveluasunnot Oy:n hallituksen puheenjohtaja 30.6.2017 saakka ja Kiinteistö Oy Naskunvuon hallituksen puheenjohtaja 31.12.2017 saakka.
- Lahden Talot Oy:n, Lahden Asunnot Oy:n, Lahden Palveluasunnot Oy:n ja Oppilastalot Oy:n hallituksen jäsen 1.7.2017 lähtien.

LIITE 2

Lahden kaupungin voimassa olevat johdannaiset

- johdannaisten numerojärjestys sama kuin tilinpäätöksen liitetiedoissa

- taulukossa tulevien vuosien eli 1.1.2018 jälkeen erääntyvien johdannaisten kustannukset perustuvat pankkien ilmoittamaan käypään- eli markkina-arvoon. Tämä on samalla johdannaissopimuksen hinta, jos sopimus ennenaikaisesti puretaan. Kunkin vuoden tilinpäätökseen tarvitaan pankin ilmoittama johdannaisten markkina-arvo 31.12. eli vuoden viimeisenä päivänä. Pankkien arviot perustuvat heidän arvioon korkojen tulevasta kehityksestä ja se voi vaihdella jopa päivittäin.

Johdannainen nro 1, pääoma 63 milj. euroa

Sopimus, jonka lopputuloksena lainalle saatu kiinteä korko 1,189 %.
Suojaava johdannainen, joka toimii "palovakuutuksen" tavoin.

Johdannainen nro 2, pääoma 20 milj. €

Huhtikuussa 2013 on tehty kaksi sopimusta olemassa olevaan 20 milj. € lainaan (28.8.2000 - 15.9.2015), jossa korko on kiinteä 3,962%.

- **2A-sopimus** on voimassa 24.4.2013 - 15.9.2015 ja tämän sopimuksen perusteella kaupunki saa lainasummaa vastaavalle 20 milj. €:lle 6,06% korkoa ja maksaa 6 kk euribor korkoa (yht. 2,7 milj. €).
- **2B-sopimus** on voimassa 24.4.2013 - 15.9.2020 ja sen mukaan kaupunki maksaa laskennalliselle 20 milj. €:lle korkoa 3,36% ja saa 6kk euribor korkoa. **Tosiasiasa järjestelyssä on kyse siitä, että korkokuluja on saatu alennettua 24.4.2013 - 15.9.2015 ja siirretty suurin osa korkokuluista lainantakaisin maksunjälkeiseen aikaan 16.9.2015 - 24.4.2020.**

	Laina 20 milj. €	2A-sopimus	2B-sopimus
2013	1 212 000	785 116	-414 616
2014	1 212 000	1 145 562	-605 562
2015	360 000	837 441	-652 088
2016			-695 810
2017			-716 646
1.1.2018 - 15.9.2020			-2 055 833
Yhteensä	2 784 000	2 768 119	-5 140 555

Alkuperäinen 20 milj. laina on maksettu pois 15.9.2015 ja tämän jälkeen kaupungin maksettavaksi on jäänyt toinen eli edellä selostettu 2B-johdannaissopimus. **Kaupungin olemassa olevilla tai uusilla lainoilla ei ole mitään vaikutusta tässä johdannaisesta maksettaviin kustannuksiin.**

Kaupunginjohtaja on 12.12.2016 tehnyt päätöksen uudesta 20 milj. euron lainasta (korko 6kk euribor + 0,27%). Tällä lainalla ei ole mitään todellista yhteyttä edellä selostettuun 2B-johdannaissopimukseen. Uusi laina on tietoisesti saman suuruinen kuin 15.9.2015 pois maksettu laina, jotta 2B-johdannainen saadaan keinotekoisesti säännösten tarkoittamaksi suojaavaksi johdannaiseksi. Tämä käy selvästi ilmi rahoituspäällikön kaupunginreviisorille helmikuussa 2017 lähettämässä sähköpostiviestissä: "Kuntarahoituksen johdannainen: 15.9.2015 asti korkoswap oli kohdistettu tiettyyn lainaan. Sen jälkeen koko lainasalkkuun. Koska viime vuonna oli suuri epävarmuus, kuinka johdannaisia tul- laan kirjanpidossa käsittelemään, päätettiin ko. johdannainen jälleen sitoa tiettyyn lainaan. Kaupunki maksaa johdan- naisesta 3,36 % ja saa 6 kk Euribor sekä maksaa lainasta 6 kk Euribor - tämä on se yhteys. Varsinaista dokumenttia ei ole (vrt. lainannostosuunnitelma, jossa todetaan olemassa olevat johdannaiset). Yhdistävät tekijät ovat: sama pää- oma, samat koronmaksu (15.3.2017 alk.) ja koronmäärityspäivät. Näiden kriteerien mukaan nyt tällä hetkellä katsotaan (tai joku taho katsoo) johdannaisen olevan suojaava (vrt. Kilan päätökset) 2020 asti. Eli meillä on vaihtuvakorkoinen laina ja siihen korkoswap, jossa vaihtuva korko vaihdetaan kiinteäksi. Olemme siis suojaautuneet koron nousulta (yli 3,36%). Toinen juttu on se onko tällainen suojaus tällä hetkellä onnistunut vai ei. Vuonna 2013 oli luonnollisesti se nä- kemys, että korot eivät laske näin alas."

Johdannainen nro 3, pääoma 30 milj. euroa

Sopimus, jonka lopputuloksena eliminoitu valuuttalainan valuuttakurssimuutokset. Suojaava johdannainen, joka toimii "palovakuutuksen" tavoin.

Johdannaiset nrot 4 ja 5, pääoma 2 x 21 milj. euroa

Kaupunginjohtaja on 18.11.2004 päättänyt ottaa kaupungille 21 milj. euron lainan seuraavilla ehdoilla:

- laina-aika 30 vuotta
- bullet eli kertalyhenteinen laina-ajan lopussa, mahdollisuus maksaa laina pois 15 vuoden jälkeen ilman kuluja
- korko + marginaali: 15 vuoden kiinteä korko + 0,0 marginaali = 4,20 + 0,00 = 4,20 %, sen jälkeen 6 kk euribor + 0,0 marginaali

Kaupunginjohtajan edellä mainitussa päätöksessä ei ole mitään mainintaa siitä, että lainapäätös sisältää myös päätöksen johdannaisista. Mitään muutakaan päätöstä johdannaisten käytöstä ei ole tehty. Laina on toteutettu kahdella erillisellä velkakirjalla (11 milj. euroa ja 10 milj. euroa), joissa molemmissa koroksi on sovittu 4,57%. Laina-ajat ovat 30 vuotta, mutta kaupungilla on oikeus maksaa lainat pois 15 vuoden jälkeen eli loppuvuodesta 2019.

Edellä selostettuihin lainoihin on tehty kaksi koronvaihtosopimusta, joiden molempien sopimusten pääoma on 21 milj. €.

- **4-sopimus** on voimassa 1.12.2004 - 2.12.2019 ja sen mukaan kaupunki maksaa pankille 4,2 %:n korkoa sekä saa 6 kk euribor korkoa.
- **5-sopimus** on voimassa 1.12.2004 - 1.12.2034 ja kaupunki maksaa pankille 6 kk euribor korkoa ja saa 4,57 % korkoa (tässä sopimuksessa pankilla on oikeus purkaa sopimus 28.11.2019 ja 29.11.2029).

	Kaupunki maksaa	Pankki maksaa
Lainat (yht. 21 milj. €) 1.12.2004 – 30.11.2019	4,57 %	
Lainat (yht. 21 milj. €) 1.12.2019 – 30.11.2034	6 kk Euribor	
Johdannainen nro 4	4,20 %	6 kk Euribor
Johdannainen nro 5, purkioikeus 28.11.2019	6 kk Euribor	4,57 %

Velkakirjojen ja johdannaisten lopputuloksena maksettava 4,2 %:n korko on 15 ensimmäisen vuoden aikana 1.12.2004 – 30.11.2019 kaupunginjohtajan päätöksen mukainen. Sen sijaan kaupunginjohtajan päätöksessä mainittu 6 kk euribor korko jälkimmäiseltä 15 vuodelta ei toteudu, jos pankki 28.11.2019 irtisanoo johdannaisten nro 5. Irtisanomisen jälkeen korko olisi 4,57% eli yksiselitteisesti kaupunginjohtajan päätöksen vastainen. Toki kaupungilla on oikeus maksaa laina pois ja välttyä näin korkean koron maksamiselta. **Tässä herää väistämättä kysymys, miksi johdannaisten käyttämiseen on ryhdytty ilman asianmukaisia päätöksiä etenkin, koska lopputulos 1.12.2019 jälkeen voi olla erilainen kuin tehdyssä kaupunginjohtajan päätöksessä.**

Johdannaiset nrot 6 ja 7, pääomat 15 ja 37 milj. euroa

Syyskuussa 2010 on tehty kaksi sopimusta olemassa olevaan 37 milj. € lainaan (7.4.2009 - 7.4.2020), jossa on kiinteä 3.962 %:n korko.

- **6-sopimus** on voimassa 7.10.2010 - 7.4.2020 ja tämän sopimuksen perusteella kaupunki saa 15 milj. €:lle 1,2% korkoa.

- **7-sopimus** on voimassa 7.4.2020 - 7.4.2040 ja sen mukaan kaupunki maksaa laskennalliselle 37 milj. €:lle korkoa 2,2% ja saa 6kk euribor korkoa.

Tosiasiassa järjestelyssä on kyse siitä, että korkokuluja on saatu alennettua 7.10.2010 - 7.4.2020 vajaalla 1,9 milj. € ja siirretty merkittävä osa korkokuluista lainan takaisin maksun jälkeiseen aikaan 7.4.2020 - 7.4.2040.

	Laina 37 milj. €	6-sopimus	7-sopimus
2010	1 466 000	43 000	
2011	1 466 000	182 500	
2012	1 466 000	182 500	
2013	1 466 000	182 500	
2014	1 466 000	182 500	
2015	1 466 000	182 500	
2016	1 466 000	182 500	
2017	1 466 000	182 500	
1.1.2017-7.4.2020	3 327 000	549 198	
7.4.2020-7.4.2040			-4 609 912
Yhteensä	15 055 000	1 869 698	-4 609 912

Johdannainen nrot 8 ja 9, pääomat 17 ja 40 milj. euroa

Kesäkuussa 2013 on tehty kaksi sopimusta olemassa olevaan 17 milj. € bullet lainaan (26.8.2013 - 26.8.2022), jossa on kiinteä 3,469 %:n korko.

- **8-sopimus** on voimassa 26.8.2013 - 26.8.2022 ja tämän sopimuksen perusteella kaupunki saa lainasummaa vastaavalle 17 milj. €:lle 1,7% korkoa.

- **9-sopimus** on voimassa 26.8.2022 - 26.8.2042 ja sen mukaan kaupunki maksaa laskennalliselle 40 milj. €:lle korkoa 2,84% ja saa 6kk euribor korkoa.

Tosiasiassa järjestelyssä on kyse siitä, että korkokuluja on saatu alennettua 26.8.2013 - 26.8.2022 vajaan 2,8 milj. € ja siirretty merkittävä osa korkokuluista lainan takaisin maksun jälkeiseen aikaan 26.8.2022 - 26.8.2042. Tälle jälkimmäiselle osalle korko määräytyy 40 miljoonan € perusteella, kun alkuperäisen lainan pääoma on 17 milj. €. **Tämä kasvattaa järjestelyyn liittyvää riskiä ja em. mainittu vajaan 2,8 milj. € hyöty voi tulla maksamaan moninkertaisesti saatuun etuun nähden.**

	Laina 17 milj. €	8-sopimus	9-sopimus
2013	590 000	102 756	
2014	590 000	293 014	
2015	590 000	293 014	
2016	590 000	293 817	
2017	590 000	293 014	
1.1.2018-26.8.2022	2 207 000	1 461 595	
26.8.2022-26.8.2042			-8 315 862
Yhteensä	5 157 000	2 737 209	-8 315 862

Johdannainen nro 10, pääoma 20 milj. euroa

Toukokuussa 2010 tehty koronvaihtosopimus ajalle 25.5.2035 - 25.5.2055, jossa kaupunki maksaa pankille laskennalliselle 20 milj. € pääomalle kiinteää 2,46 %:n korkoa ja pankilta 6 euribor korkoa. Tilinpäätöksessä sopimus on katsottu **ei-suojaavaksi ja negatiivinen 2,1 milj. € markkina-arvo on kirjattu taseeseen pakolliseksi varaukseksi.**

WWW.LAHTI.FI